

بررسی تحلیلی چالش‌های اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

کد موضوعی: ۲۱۰

شماره مسلسل: ۱۲۵۲۰

مردادماه ۱۳۹۱

دفتر: مطالعات اجتماعی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۵.....	۱. مفهوم تحول بنیادین در آموزش و پرورش
۷.....	۲. زیرنظام‌های نظام آموزش و پرورش در سند تحول
۹.....	۱-۲. برنامه درسی
۱۳.....	۲-۲. تربیت معلم و تأمین منابع انسانی
۱۴.....	۲-۳. مدرسه (فضای آموزشی و تربیتی)
۱۶.....	۳. بررسی رویکردها در راهکارها
۱۶.....	۱-۳. رویکرد مورد انتظار
۱۹.....	۲-۳. نمونه راهکارهای قابل رسیدگی پس از شروع اجرای ساختار نظام جدید
۲۱.....	۲-۳. رویکرد اجرایی
۲۳.....	۴. تحلیل و تفسیر نمونه راهکارهای سند تحول
۲۸.....	۵. نقد اجرای نامناسب سند تحول
۳۱.....	نتیجه‌گیری
۳۳.....	پیشنهاد نهایی
۳۴.....	پیوست
۱.....	منابع و مأخذ

بررسی تحلیلی چالش‌های اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

چکیده

بر اساس مفاد بند «ب» فصل هشتم سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، وزارت آموزش و پرورش وظیفه دارد حداکثر ظرف مدت یک‌سال پس از تصویب آن سند، برنامه‌های خود (به‌ویژه برنامه‌های زیرنظام‌های اصلی)^۱ را به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش برساند. با استفاده از روش کیفی مایلز و هوبرمن^۲ (تلخیص داده‌ها، عرضه داده‌ها و تفسیر و نتیجه‌گیری) نشان می‌دهد: با توجه به اینکه «زیرنظام‌ها» ساختار نظام آموزشی را تشکیل می‌دهند و ظرف‌ها، اشکال و قالب‌های دوره‌های آموزشی ۴-۳-۵ یا ۳-۳-۶ و یا ۳-۳-۳ بدون زیرنظام‌ها هویتی ندارند؛ از طرفی، چون همه مفاد سند تحول به‌ویژه ۲۳ هدف عملیاتی و ۱۳۱ راهکار آن الگوی راهنمای طراحی، برنامه‌ریزی و ایجاد سازوکار برای هر یک از «زیرنظام‌های ۷ گانه» و تدوین نظام‌نامه برای آنهاست، از سوی دیگر بررسی راهکارهای سند تحول با رویکرد مورد انتظار و مقایسه آن با رویکرد اجرا شده، حاکی از آن است که وزارت آموزش و پرورش تاکنون چندان در اجرای وظایف محوله خود در سند تحول موفق نبوده است. بنابراین بایسته است قبل از هر اقدام دیگری، از فرصت یک‌ساله شورای عالی انقلاب فرهنگی استفاده کرده و برنامه‌های مربوط به هر یک از زیرنظام‌ها را که ۹۹ راهکار سند تحول را دربر می‌گیرد و پیشنیاز تغییرات شکلی است، تهیه و تدوین و به مرحله اجرا گذارد؛ پس از آن به اصلاح تعداد سال‌های دوره‌های تحصیلی اقدام کند. علاوه بر این نتایج حاکی از آن است که تغییرات سطحی در نظام آموزش و پرورش تهیه شتابزده محتوای آموزشی (در قالب کتاب درسی و سایر رسانه‌ها) قبل از تهیه و تصویب برنامه درسی ملی، چارچوب برنامه‌های درسی چهار دوره سه ساله و قبل از تولید برنامه درسی هر ماده درسی و نادیده گرفتن مرحله آزمایشی از دقت علمی لازم برخوردار نیست. مضاف بر آن، جهش از پایه دوم برای راه‌اندازی پایه ششم دوره ابتدایی قبل از آنکه برنامه درسی دوره ۶ ساله ابتدایی تهیه شود خصوصاً با توجه به عدم تعیین تکلیف سه پایه قبلی آن (پایه‌های سوم و چهارم و پنجم)، همچنین

۱. زیرنظام‌هایی که آموزش و پرورش موظف است (قبل از اصلاح عددی ساختار نظام آموزشی) در هر مورد برنامه آنها را تهیه و تدوین و به تصویب شورای عالی برساند عبارتند از: «۱. برنامه درسی، ۲. تربیت معلم و تأمین منابع انسانی، ۳. راهبری و مدیریت، ۴. تأمین و تخصیص منابع مالی، ۵. فضای آموزشی، ۶. تجهیزات و فناوری، ۷. پژوهش و ارزشیابی».

2. Miles & Huber man, 1984 .

نامشخص بودن پایه‌های بعدی (هفتم، هشتم و نهم) و مشکلات تأمین فضا، معلم و برنامه درسی آن، کم‌توجهی به اصول برنامه‌ریزی درسی و آموزشی است و احتمالاً پیامدهای ناخوشایند و ناخواسته‌ای دربر خواهد داشت.

با توجه به مطالب گفته شده پیشنهاد می‌شود: «اجرای نظام جدید آموزشی برای تهیه برنامه‌ها، نظام‌نامه‌ها و سازوکارهای زیرنظام‌ها و راهکارهای پیشنهادی اجرای ساختار نظام آموزشی جدید حداقل دو سال به حالت تعلیق درآید».

مقدمه

از نظام آموزش و پرورش انتظار می‌رود به‌عنوان نظامی پویا، یکی از مهمترین زیرساخت‌های تعالی و پیشرفت همه‌جانبه کشور و تأثیرگذار در رشد و کمال و تعالی نیروی انسانی در ابعاد گوناگون تا رسیدن به قرب الهی باشد.

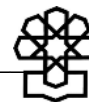
اگر مجریان بتوانند تعلیم و تربیت مبتنی بر نظام معیار اسلامی^۱ براساس مفاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (که از این پس به اختصار سند تحول نامیده می‌شود) و اسناد بالادستی آن (مبانی نظری) را جایگزین نظام تعلیم و تربیت و آموزش و پرورش رسمی عمومی کنونی کشور نمایند؛ نظام جدید بالقوه دارای ظرفیت‌هایی است که از طریق آن ظرفیت‌ها می‌توان شرایط و امکانات را به‌گونه‌ای فراهم کرد که، استعداد‌های کودکان و نوجوانان کشور شکوفا شود و آنان با آگاهی، آزادی و اختیار خود، در ابعاد گوناگون رشد نمایند، به کمال برسند و در مسیر قرب الهی عامل تحقق بخش درجاتی از حیات طیبه^۲ برای خود و جامعه باشند.

بنابر آنچه در ابتدای فصل پنجم سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (نخستین هدف کلان) آمده، قرار است آموزش و پرورش در نظام آموزشی جدید طی ۱۲ سال، جوانی با ویژگی‌های زیر تربیت نماید:

«تربیت انسانی موحد، مؤمن، معتقد به معاد و آشنا و متعهد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر

۱. نظام معیار اسلامی بنابه تعریف مندرج در اولین صفحه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (مضوب مهرماه ۱۳۹۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی)، عبارت است از: مبانی و ارزش‌های مبتنی بر دین اسلام ناب محمدی یا سازگار با آن، مشتمل بر سلسله‌مراتبی از ارزش‌هاست که ناظر به همه ابعاد زندگی انسان است، زیرا دین اسلام به همه عرصه‌های اجتماعی و فردی، دنیوی و اخروی، مادی و معنوی زندگی بشر پرداخته است (نفی سکولاریسم) هرچند نسبت به پاره‌ای از این عرصه‌ها، به عرضه کلیات اکتفا و نسبت به بخشی دیگر، جزئیات را نیز ذکر کرده است.

۲. هرکس، مرد یا زن، عمل صالح انجام دهد و مؤمن باشد، قطعاً به «حیات طیبه» (زندگی پاک و پسندیده) زنده‌اش می‌داریم و همانا آنها را در برابر بهترین اعمالی که انجام داده‌اند، پاداش خواهیم داد (نحل، ۹۷).

خدا، خود، دیگران و طبیعت، حقیقت‌جو و عاقل، عدالتخواه و صلح‌جو، ظلم‌ستیز، جهادگر، شجاع و ایثارگر و وطن‌دوست، مهرورز، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، ولایت‌مدار و منتظر و تلاشگر در جهت تحقق حکومت عدل جهانی، با اراده و امیدوار، خودباور و دارای عزت نفس، امانتدار، دانا و توانا، پاکدامن و باحیا، انتخابگر و آزادمنش، متخلق به اخلاق اسلامی، خلاق و کارآفرین، مقتصد و ماهر، سالم و با نشاط، قانونمدار و نظم‌پذیر و آماده ورود به زندگی شایسته فردی، خانوادگی و اجتماعی براساس نظام معیار اسلامی».

چون تصمیمات اجرایی مسئولان می‌تواند ما را در رصد جهت‌گیری صحیح یا ناصحیح آن تصمیمات به سوی اهداف کلان و عملیاتی سند تحول هدایت نماید، بنابراین مناسبت دارد که سؤالات این بررسی را با توجه به تصمیمات رسمی ابلاغ شده وزارت آموزش و پرورش به‌عنوان مجری اصلی سند تحول مطرح کنیم.

فقدان ۶ عنصر برنامه درسی و هدف‌ها

۱. آیا در وزارت آموزش و پرورش که تحول را در پوسته و قالب نظام آموزشی جدید خلاصه کرده‌اند،^۱ نشانه‌ای برای آمادگی در تربیت جوانی با ویژگی‌های احصا شده در نخستین هدف کلان و یا هدف‌های عملیاتی و راهکارهای مربوط می‌توان یافت؟

۲. آیا وزارت آموزش و پرورش قبل از اجرای قالب ساختار نظام آموزشی ۳-۳-۶، برنامه درسی ملی را (که نگاشت چهارم آن حدود دو سال است برای تصمیم‌گیری در شورای عالی آموزش و پرورش توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ارسال شده)، مورد رسیدگی و تصویب قرار داده است؟

۳. آیا تألیف کتاب‌های درسی پایه‌های اول، دوم و ششم دوره ابتدایی نظام جدید آموزشی و چاپ و توزیع آن در سراسر کشور بدون اتکا به چارچوب برنامه درسی دوره ابتدایی، بدون تهیه برنامه درسی مواد درسی مربوط و قبل از بررسی و تصویب برنامه درسی ملی و بدون اجرای آزمایشی، از اعتبار علمی برخوردار است؟ و آیا می‌تواند دانش‌آموزان ما را به اهداف پیش‌بینی شده در سند تحول نایل نماید؟

۴. آیا با آماده‌سازی شتابزده محتوای آموزشی بدون اتکا به برنامه‌های درسی (در سطح ملی، دوره تحصیلی و ماده درسی) دستیابی به چنین اهدافی امکان‌پذیر است؟

---

۱. منظور عمل بدون برنامه همراه با شتاب غیرموجه (به‌ویژه جهش شگفت‌انگیز به پایه ششم ابتدایی و استقرار این پایه جدیدالتأسیس قبل از ۵ پایه دیگر !!!) است، که در نظرات انتقادی برخی نمایندگان مجلس و در بالغ بر نمونه ۳۰ یادداشت و مقاله انتقادی چاپ شده در مطبوعات و سایت‌های رسمی معتبر کشور منعکس شده است.

معلم آماده نشده و هدف‌ها

۱. از میان تعداد ۲۶ راهکار سند تحول (معادل ۲۰ درصد کل راهکارها) که به زیرنظام «تربیت معلم و تأمین منابع انسانی» اختصاص یافته است و موضوعاتی از قبیل: «تقویت شایستگی‌های اعتقادی، اخلاقی و حرفه‌ای مدیران و معلمان - جذب، تربیت و به‌کارگیری نیروی انسانی شایسته و متعهد - ساماندهی و به‌کارگیری بهینه و اثربخش منابع انسانی - تقویت جایگاه و منزلت فرهنگی و اجتماعی معلمان - استقرار نظام ملی تربیت معلم - ایجاد نظام ارزیابی صلاحیت معلمان و... را دربر می‌گیرد» و برنامه‌ریزی در مورد اغلب آنها می‌باید قبل از شروع ساختار نظام جدید در مدرسه انجام شود، برنامه‌ریزی‌هایی صورت گرفته است؟

۲. آیا قبل از اینکه شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان (مطابق آنچه اهداف عملیاتی و راهکارهای مربوط در سند تحول آمده) ارتقا یافته باشد یا برنامه‌ای برای کسب آن شایستگی‌ها تهیه و تدوین و در برنامه آموزش معلمان قرار داده باشد، می‌توان انتظار داشت دانش‌آموزانی با ویژگی‌های قید شده در نخستین هدف کلان و یا سایر هدف‌های سند تحول تربیت شوند؟

مدرسه آماده نشده و هدف‌ها

۱. آموزش و پرورش چه برنامه‌ای را برای ۵ سال آینده مدرسه مورد نظر سند تحول در افق ۱۴۰۴ تهیه و تدوین کرده است؟

۲. آیا نظام جدید (۳-۳-۶) براساس این برنامه کلید خورده است؟

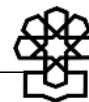
۳. آیا بدون برنامه تحولی برای مدرسه می‌توان نظام آموزشی را جدید تلقی کرد؟

سند تحول یکی از اسناد معتبر در نظام جمهوری اسلامی محسوب می‌شود،^۱ این سند در هشت فصل (شامل کلیات، بیانیه ارزش‌ها، بیانیه مأموریت، چشم‌انداز، هدف‌های کلان، راهبردهای کلان، هدف‌های عملیاتی و راهکارها، چارچوب نهادی و نظام اجرایی) تنظیم و تدوین شده است و تماماً برخوردار از مفاهیم ارزشی و سیاست‌ها و خط‌مشی‌های راهبردی برای طراحی و برنامه‌ریزی نظام مطلوب تعلیم و تربیت اسلامی است.

به نظر می‌رسد مجری این سند (وزارت آموزش و پرورش) که باید قدر و ارزش آن را بداند و به مفاد آن دقیقاً عمل نماید،

این مطالعه در پی تحلیل محتوایی سند تحول با تأکید بر روش اجرای آن، با استفاده از روش

۱. این سند در مهرماه ۱۳۹۰ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب و در تاریخ ۱۳۹۰/۹/۲۲ توسط رئیس‌جمهور رونمایی شد؛ در تاریخ ۱۳۹۰/۱۲/۱ برای اجرا به آموزش و پرورش ابلاغ گردید.

کیفی مایلز و هوبرمن^۱ (تلخیص داده‌ها، عرضه داده‌ها و تفسیر و نتیجه‌گیری) است و ضمن پرداختن به مفهوم تحول و زیرنظام‌های نظام آموزش و پرورش، با تأکید بر سه زیرنظام: برنامه درسی، معلم و مدرسه (که انتظار می‌رود در شروع نظام جدید از برنامه اجرایی دقیق مبتنی بر اهداف عملیاتی و راهکارهای سند تحول برخوردار باشند)، با دو رویکرد (مورد انتظار و اجرا شده) راهکارهای سند تحول را بررسی کرده و به تحلیل و تفسیر نمونه راهکارهای سند تحول می‌پردازد و در انتها پس از نقد اجرای سند تحول، نتیجه‌گیری ارائه خواهد شد.

۱. مفهوم تحول بنیادین در آموزش و پرورش

تحول در لغت به معنای دگرگونی، تغییر و از یک حالت به حالت دیگر رفتن است و تحول در آموزش و پرورش وقتی بنیادین است که به ریشه‌ها، یعنی به مبانی و فلسفه آموزش و پرورش، ارزش‌ها، نگرش‌ها، باورها، نیازها، اعتقادات، فرهنگ و... و این نوع مقوله‌ها بپردازد و مفاهیم ارزشی به دست آمده را در قالب سازوکارها و برنامه‌های عملیاتی در زیرنظام‌ها به کار ببرد و سبب تغییر و تحول آنها شود.

به عبارت دیگر تحول بنیادین در آموزش و پرورش کشورمان به معنای انتقال از تعلیم و تربیت کنونی به تعلیم و تربیت اسلامی است و یا مطابق آنچه در مبانی نظری سند تحول آمده، «تغییر رویکرد اصول و سیاست‌ها در تهیه و تدوین فلسفه تربیت در کشورمان به گونه‌ای که ضمن اصالت به فرهنگ تربیت، اسلام و معارف آن، اجتهاد ژرف و جامع، گفتمان انقلاب اسلامی، نگاه تمدنی، تربیت جامع، متوازن و یکپارچه، تجربه و دانش بشری و نگاه آسیب‌شناسانه، ناظر به زمانه و راهبردی»^۲ بر آن حاکم باشد.

به تعبیر مقام معظم رهبری، پشت این کلمه (تحول) یک دنیا کار نهفته است. ایشان فرموده‌اند: ما در آموزش و پرورش احتیاج به تحول داریم.

همان‌گونه که بارها و بارها با عبارات گوناگون از زبان مقام معظم رهبری، متخصصان، پژوهشگران و کارشناسان خبره آموزش و پرورش شنیده‌ایم: «نظام تعلیم و تربیت کنونی ما ساخته و پرداخته فکر ما و برنامه‌های ما و فلسفه ما نیست». ایشان در جای دیگر فرمودند: نظام آموزش و پرورش ما یک نظام غرب‌زده، تقلیدی، مبتنی بر باورها و مبانی پذیرفته در اروپا بود.^۳

1. Miles & Huber man, 1984.

۲. با استفاده از عناوین پیشگفتار حجت‌الاسلام علیرضا اعرافی در کتاب مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش.

۳. از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار وزیر، معاونان و مدیران آموزش و پرورش سراسر کشور در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۳.

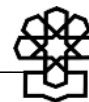
با توجه به اینکه مبانی غرب در تعلیم و تربیت از فلسفه «اومانیسم» پیروی می‌کند^۱ و سیاستمداران و پیروان این مکتب همواره با تمسک به علم و مدرنیته در مقابله با دینداران و در جهت دین‌ستیزی در اکثر کشورهای جهان سعی می‌کنند فرهنگ خود را مسلط نمایند تا مردم جهان را هرچه بیشتر به فرهنگ و مصرف کالاهای خود عادت دهند. بنابراین، ملت‌هایی می‌توانند خود را از وابستگی به غرب نجات دهند که مبانی و فلسفه تعلیم و تربیت و به‌تبع آن، اهداف و اصول و برنامه‌های آموزشی و درسی خود را مبتنی بر اعتقادات و فرهنگ بومی خود تغییر دهند و به کودکان خود درس استقلال و تمسک به ارزش‌های معنوی و بومی خود را بدهند.

البته اومانیسم هم داعیه به کمال رساندن انسان را دارد، اما نهایت این کمال را در رفاه کامل فردی و اجتماعی دیده است؛ درحالی که کمال انسان در تعلیم و تربیت اسلامی، رسیدن به قرب الهی و حیات طیبه است. از بُعد عملی هدف رفاه فردی و اجتماعی وسیله را توجیه می‌کند و می‌تواند از طریق ظلم و تجاوز به حقوق دیگران نیز تأمین شود، ولی هدف قرب الهی و حیات طیبه نه تنها ابزار و وسایل ظالمانه و مذموم را توجیه نمی‌کند، بلکه توجیه‌گر هیچ نوع ابزاری نیست.

بر همین اساس، لازم است نظام تعلیم و تربیت کشور ما نیز که در دوران پهلوی (به‌ویژه در آخرین سال‌های حکومت خود) مبتنی بر این مکتب غربی هر روز به آن وابسته‌تر می‌شد؛ براساس فلسفه و مبانی تربیتی اسلام پی‌ریزی شود و به دنبال آن، همه زیرنظام‌ها به‌طور بنیادی متحول گردد. بدون تردید سند تحول و سه سند بالادستی آن برای تزئین کتابخانه‌ها تهیه نشده است؛ بلکه برای به‌کار بستن آنها و ایجاد تحول در همه ارکان و اجزای نظام آموزش و پرورش تهیه و تدوین و تصویب شده است.

---

۱. اومانیسم (humanism) در فارسی به‌صورت اصالت انسان، انسان‌گرایی، انسان‌مداری، آدمیت و خودبنیادی ترجمه شده است. این مکتب انسان را محور ارزش‌ها قرار می‌دهد یعنی اصالت به اراده و خواست او داده می‌شود. در این نظریه همه چیز از انسان شروع شده و به انسان نیز ختم می‌شود و هیچ حقیقتی برتر از انسان وجود ندارد؛ بنابراین اومانیسم در مقابل مکتب دین که براساس خدامحوری می‌باشد قرار گرفته است. از زمانی که رم در سال ۳۹۵ میلادی سقوط کرد و مسیحیت بر غرب مسلط شد، انسان‌شناسی مسیحی - که براساس خدامحوری بود - بر اومانیسم الحادی یونانی غلبه کرد. لذا بعد از آن ملاحظه می‌شود که انسان‌شناسی و فرهنگ کشورهای اروپایی مذهبی است. این وضع همچنان ادامه داشت تا اینکه دوران قرون وسطی به سر رسید و رنسانس پا به عرصه وجود گذاشت. از پیامدها و مؤلفه‌های اومانیسم می‌توان به سکولاریسم، خردگرایی و تجربه‌گرایی، تساهل و تسامح و دست آخر آزادیخواهی اشاره نمود. البته دیدگاه دیگری هم وجود دارد که می‌خواهد به این مکتب قداست ببخشد و چنین توجیه می‌کند که: در آنتروپولوژی، ارتباطی میان اومانیسم و خداناباوری وجود ندارد و ارتباط عمیقی میان خداباوری و اومانیسم در تاریخ یاد شده است، زیرا بنیانگذاران اومانیسم در «اروپا مدرن» که دکارت و کانت می‌باشند خود جزو خداباوران بوده‌اند.

۲. زیرنظام‌های نظام آموزش و پرورش در سند تحول

مهمترین عوامل کلیدی که مشخصه‌ها و محورهای اصلی نظام آموزش و پرورش را تبیین می‌کند، زیرنظام‌ها هستند، همان عواملی که شورای انقلاب فرهنگی توسط آن، وزارت آموزش و پرورش را موظف کرده است ظرف یک سال از تصویب سند تحول برنامه‌های خود را در سه بخش با قید زیرنظام‌ها به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش برساند. ولی آموزش و پرورش این مصوبه را نادیده گرفته است.^۱ زیرنظام‌ها عبارتند از:

۱. برنامه درسی،

۲. تربیت معلم و تأمین منابع انسانی،

۳. راهبری و مدیریت،

۴. تأمین و تخصیص منابع مالی،

۵. فضای آموزشی،

۶. تجهیزات و فناوری،

۷. پژوهش و ارزشیابی

همان‌گونه که قبلاً اشاره شد در این بخش مطالعه به بررسی سه زیرنظام (برنامه درسی، معلم و مدرسه) از هفت زیرنظام مذکور (نمودار ۱) در سند تحول (ردیف ۳، ص ۱۶) می‌پردازیم و بررسی در زیرنظام‌های دیگر را به گزارش‌های بعدی موکول می‌کنیم.

---

۱. چون وزارت آموزش و پرورش حدود ۱/۵ سال قبل از تصویب سند تحول، دستور اجرای نظام آموزشی (۳-۲-۶) را صادر کرده است و به‌تازگی استناد اقدام خلاف مقررات خود را مصوبه سال ۱۳۶۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی اعلام و عمل خود را قانونی دانسته است؛ احتمالاً همین استدلال سبب نادیده گرفتن وظیفه اعلام شده در فصل هشتم سند تحول گردیده است، که البته هیچ منطبق علمی و عقلی، اجرای نظام جدید آموزشی را قبل از برنامه‌ریزی زیرنظام‌هایش تأیید نمی‌کند. در پاسخ به استناد مصوبه مورخ ۱۳۶۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز باید گفت: اول آنکه این مصوبه به دوره سه‌ساله راهنمایی و جداسازی پایه‌های اول و دوم اشاره دارد و ارتباطی با چهار دوره سه ساله سند تحول ندارد؛ دوم شورای عالی انقلاب فرهنگی بعد از مردادماه ۱۳۶۸ مصوبه دیگری در ۱۳۷۷/۵/۱۳ به شماره ابلاغ ۱۸۸۰ روش داشته که تغییر نظام آموزشی را موکول به تصمیم مجلس شورای اسلامی کرده است. وگرنه طی ۲۰ سال قبل از مسئولیت ایشان، ۵ وزیر قبلی آموزش و پرورش نسبت به اجرای ساختار جدید بی‌تفاوت نبودند. سوم اینکه در شرایطی که ساختار دوره‌های تحصیلی مصوب مهرماه ۱۳۹۰ شورای انقلاب فرهنگی در سند تحول قید چهار دوره سه‌ساله را دارد آیا سخن از مصوبه داخلی آن شورا در سال ۱۳۶۸ جایز است!!!

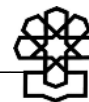
نمودار ۱. زیرنظام‌های هفت‌گانه سند تحول همراه سهم کمی هریک از راهکارهای آنها

براساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت آموزش و پرورش وظیفه داشته برنامه‌های هریک از زیرنظام‌های هفت‌گانه سند تحول را ظرف یک سال (قبل از شروع ساختار) تهیه و تدوین کرده و به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش برساند. هرچند در متن مصوبه قید «قبل از شروع ساختار» نیامده، ولی کسی هست که نداند، اجرا هیچگاه قبل از برنامه‌ریزی قرار نمی‌گیرد. مگر نه این است که «برنامه‌ها» باید اجرا شود. بنابراین قبل از اینکه برنامه‌ها تهیه شود چه چیز اجرا می‌شود؟

وزارت آموزش و پرورش در عمل می‌خواهد ساختار نظام جدید آموزشی را اجرا نماید، در این شیوه اجرا تنها شکل و ظرف تغییر می‌نماید. به تعبیر دیگر ظرف کهنه ۴۵ ساله (۴-۳-۵) با ظرف جدید (۳-۳-۶) جابه‌جا شوند. البته برای اینکه ظرف جدید خیلی هم خالی از محتوای جدید نباشد، کتاب‌های درسی با لعابی از تحول آماده شده است و کتاب جدیدی با زمان یک ساعت در جدول دروس به نام «کار و فناوری»، بدون برنامه درسی منسجم و تجهیزات و معلم واجد شرایط را به‌عنوان وسیله کسب ۲۰ نوع مهارت توسط دانش‌آموزان دبستان معرفی کرده‌اند.

در صورتی که قرار بود محتوای آموزشی (کتاب‌های درسی و سایر رسانه‌های همراه آن) براساس اصول علمی برنامه‌ریزی درسی، مبتنی بر سند تحول تولید جدید و قابل قبولی را شامل می‌شد، می‌باید وزارت آموزش و پرورش از این شتاب دست برمی‌داشت و اجازه می‌داد تا برنامه

درسی ملی تهیه و تدوین و تصویب می‌شد، براساس برنامه درسی ملی، چارچوب برنامه‌های درسی دوره‌ها تهیه و تدوین می‌شد و سپس برنامه درسی هریک از مواد درسی براساس چارچوب برنامه درسی دوره آماده می‌شد.

در شرایط مناسب تحول معلمان آموزش‌های لازم (نه آموزش شتابزده‌ای که معلمان اخیراً برای آشنایی با محتوای آموزشی جدید دیده‌اند) را فرا می‌گرفتند، چراکه می‌باید شایستگی‌های لازم متناسب با راهکارهای سند تحول را کسب می‌کردند.

زیرنظام مهم دیگر که می‌باید قبل از شروع ساختار طراحی و به مرحله اجرا گذاشته می‌شد «نظام راهبری و مدیریت» است، که ضروری بود این نظام حداقل برای اجرا در مدت ۵ سال طراحی و... سپس زنگ مدرسه (۳-۳-۶) را می‌نواختند و به نظر می‌رسد برای تمهیدات آنچه در این بخش پیشنهاد گردید، حداقل به دو سال زمان نیاز است.

۲-۱. برنامه درسی

برنامه درسی که به‌عنوان نقشه یادگیری و یکی از زیرنظام‌ها از آن یاد می‌شود و بعضی آن را با کتاب درسی اشتباه می‌گیرند (درحالی که کتاب درسی یا بخشی از محتوای آموزشی سازمان یافته جزو عناصر برنامه درسی است) یکی از مهمترین ارکان آموزش و پرورش همه کشورهای جهان محسوب می‌شود؛ که متخصصان برنامه‌ریزی درسی برخی آن را شامل ۵ عنصر (هدف‌های آموزشی، محتوای آموزشی، روش‌های یاددهی - یادگیری، ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموزان و ابزار و وسایل آموزش)، برخی آن را شامل ۷ عنصر می‌دانند و رویکردهای برنامه درسی و صلاحیت‌های حرفه معلمی را به آن می‌افزایند و گروهی آن را شامل ۹ عنصر تعریف کرده‌اند و عناصر زمان و مکان را به فهرست هفت‌تایی افزوده‌اند.

البته چارچوب برنامه درسی، که همان برنامه درسی یک دوره تحصیلی است، مطابق نقشه راه مصوب و مورد اجرای سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی دارای ۸ عنصر به‌شرح نمودار زیر (نمودار ۲) است:

برنامه درسی ملی، برنامه درسی دوره تحصیلی (چارچوب برنامه درسی) و راهنمای برنامه درسی ماده درسی، سه نوع برنامه درسی محسوب می‌شود که به‌ترتیب از کلان (سند سیاستی در حوزه برنامه درسی در سطح کشور است و بقیه برنامه‌ها از آن منشعب می‌شود) تا خرد (که شامل یک ماده درسی مثل «هنر» می‌شود) معرفی شده است.

نمودار ۲. عناصر متشکله چارچوب برنامه درسی (برنامه درسی دوره تحصیلی)

در سند تحول، اولین راهکار ذیل هدف عملیاتی نخست (پرورش تربیت‌یافتگانی که:) به طراحی، تدوین و اجرای برنامه درسی ملی و بازتولید برنامه‌های درسی موجود اختصاص دارد که برای طراحی ۴ ویراست آن حدود ۴ سال زمان صرف شده است؛ با این حال هنوز تصویب نشده است، درحالی که گفته شده کتاب‌های نظام جدید (پایه‌های اول، دوم و ششم) براساس برنامه درسی ملی تألیف شده است!!

البته اصول علمی برنامه‌ریزی درسی ایجاب نمی‌کند که محتوای آموزشی با استفاده از سند بالادستی چون سند برنامه درسی ملی تهیه شود، زیرا پس از طراحی و تولید و تصویب برنامه درسی ملی، باید برنامه درسی دوره تحصیلی (چارچوب برنامه درسی) و راهنمای برنامه درسی ماده درسی تهیه شود، سپس به تألیف کتاب (ماده درسی) براساس دو سند آخر پرداخته شود. دید تک‌بعدی و تصور ناصحیح از تحول سبب شده تا تغییر شکل و قالب ساختار و تغییر شتابزده محتوای کتاب‌های درسی (بدون اتکا به برنامه درسی دوره‌ها و پایه‌های تحصیل و بدون اتکای این برنامه‌ها به برنامه درسی ملی و نادیده گرفتن فرآیند اجرای آزمایشی و ارزشیابی از اجرای آزمایشی) تحول بنیادین در آموزش و پرورش تلقی شود و شاه‌بیت تحولات در افزایش بیشتر مدت زمان آموزش دروس دینی و قرآن و انواع مسابقات و برنامه‌های قرآنی و مدرسه قرآنی توصیف شده است هرچند این اقدام فی‌الذمه ارزشمند و مفید است، اما تصور این است که

در این صورت بچه‌ها زودتر متحول می‌شوند، دین‌دارتر می‌شوند و زودتر به درجاتی از حیات طیبه نائل خواهند شد، قدری دور از ذهن و ساده‌باورانه است.

درحالی که عوامل و عناصر مؤثر و ذینفوذ متعددی در نهادینه شدن ارزش‌ها و باورها و نگرش‌های اسلامی در دانش‌آموزان وجود دارد، که از نظر مسئولان آموزش و پرورش مغفول مانده است این درحالی است که رسیدن به هدف‌های تحول با سطحی‌نگری و تقویت تک‌بعدی امکان‌پذیر است.

براساس آنچه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش آمده، این وزارتخانه وظیفه دارد قبل از اجرای ساختار نظام جدید آموزشی؛ برنامه‌های اجرایی سند تحول را طراحی و تدوین نماید و حداکثر ظرف مدت یک سال پس از تصویب این سند، برنامه‌های خود (به‌ویژه برنامه‌های زیرنظام‌های اصلی) را که ۷ زیرنظام: «برنامه درسی، تربیت معلم و تأمین منابع انسانی، راهبری و مدیریت، تأمین و تخصیص منابع مالی، تأمین فضا، تجهیزات و فناوری، پژوهش و ارزشیابی» را در بر می‌گیرد به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش برساند. این عناصر و سهم کمی هر یک از راهکارها در نمودار ۱ نیز منعکس شده است.

باتوجه به اینکه زیرنظام‌ها همگی در قالب راهکارهای سند تحول ارائه شده‌اند از طرفی بخشی از آن برنامه‌ها باید قبل از اجرای ساختار تهیه شود؛ به‌عنوان نمونه: «به‌منظور فراهم آوردن زمینه تربیت‌پذیری دانش‌آموزان براساس فرهنگ اسلامی - ایرانی» (بخش دوم راهکار ۱-۲) عوامل و عناصر متعددی در تربیت اسلامی کودکان و نوجوانان (به‌شرح زیر) نقش دارند که باید آنها را براساس شاخص‌های تحول، از متن سند تحول و اسناد بالادستی آن استخراج و تدوین کرد و در سطح محدود به محک تجربه و آزمایش گذاشت، سپس ساختار نظام آموزشی و دوره‌های تحصیلی را تغییر داد.

بررسی‌های علمی نشان داده است که برای تربیت اسلامی کودکان و نوجوانان تنها به کتاب درسی و افزایش ساعات و حجم مطالب آن نباید اکتفا کرد، بلکه با توجه به اینکه عوامل و عناصر مؤثر و ذینفوذ در این زمینه (براساس فهرست زیر) متعدد و متنوع است، حتی ممکن است لازم باشد در ساعات شیوه آموزش و حجم محتوای کتاب‌های درسی دینی و قرآن تجدیدنظر نمود و سایر عوامل تأثیرگذار را تقویت کرد. فهرست مورد نظر عبارتند از:

- فطرت و ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان،

- توانایی‌ها و نیازهای دانش‌آموزان،

- خانواده، ویژگی‌های اعضا و جو حاکم بر آن،

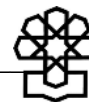
- مدرسه، محیط و جو حاکم بر آن،

- مدیریت مدرسه و روش‌های مدرسه‌داری،
- معلم، صلاحیت‌ها و عملکرد او،
- برنامه درسی و عناصر پنج تا نه‌گانه وابسته آن،
- دوستان دانش‌آموز،
- محیط اجتماعی و فرهنگ عمومی حاکم بر آن،
- رسانه‌ها (اعم از رسانه همراه و رسانه رقیب)،
- تأمین و تخصیص منابع مالی،
- تحقیق و ارزشیابی،
- تجهیزات آموزشی،
- انواع فناوری.

با توجه به عوامل بالا، باید از طریق مرور تحقیقات انجام شده، راهبرد افزایش زمان و محتوای دروس دینی و قرآن (که همواره سیر صعودی داشته) و عوامل چهارده‌گانه مورد بررسی قرار گیرد، زیرا ممکن است افزایش زمان سبب بی‌زاری دانش‌آموزان از آنچه به‌عنوان ارزش معرفی شده است، شود.

اما دروس دینی و قرآن تنها مربوط به ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی به‌عنوان یکی از ساحت‌ها یا حوزه‌های یادگیری ۶ گانه (۱. اعتقادی، عبادی و اخلاقی، ۲. اجتماعی و سیاسی، ۳. زیستی و بدنی، ۴. زیباشناختی و هنری، ۵. اقتصادی و حرفه‌ای، ۶. علمی و فناورانه) در فرآیند تعلیم و تربیت است و همان بررسی‌ها و شاخص‌سازی تحول در هریک از این ساحت‌ها باید صورت گیرد، ضمن اینکه لازم است انتظارات از هریک از گروه‌های سنی دانش‌آموزان در دو دوره ابتدایی و متوسطه به تفکیک ۱۲ پایه را نیز مد نظر قرار دهیم.

در این زمینه، می‌توان ماتریسی سه‌بعدی (شامل ۱۴ عامل مؤثر و دینفوذ در تربیت و یا بیشتر و یا کمتر برحسب ماهیت حوزه یادگیری مورد نظر، ۶ حوزه در فرآیند تعلیم و تربیت و ۱۲ گروه سنی دانش‌آموزی) از شاخص‌های تحول تشکیل داده و با توجه به بیانیه ارزش‌ها، بیانیه مأموریت، چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای کلان، اهداف عملیاتی و راهکارهای سند تحول؛ به مرور طی ۱۲ سال شرایط تحول مورد نظر در هریک از این عوامل، حوزه‌ها و گروه‌های دانش‌آموزی را فراهم آورده و با درنظر گرفتن رویکرد تلفیقی در شاخص‌سازی و تجربه و آزمایش و اجرای سراسری نظام جدید با استفاده از برنامه‌ریزی دقیق و نقشه راه معین، بتوانیم در آینده نه‌چندان دور نظام تعلیم و تربیت اسلامی را جایگزین نظام تعلیم و تربیت وابسته کنونی نماییم.

بدیهی است حداقل ۲ سال زمان نیاز است که اینگونه شاخص‌سازی‌ها و برنامه‌های اجرایی براساس هدف‌های عملیاتی و راهکارهای ذیل آن در سند تحول تهیه و تدوین و برای اجرا آماده شود که اگر ساختار نظام آموزش با همین روند ادامه یابد، فرصت برنامه‌ریزی‌های اساسی سلب خواهد شد و کودکان ما در آینده با بحران کیفیت در آموزش و تربیت مواجه خواهند شد.

۲-۲. تربیت معلم و تأمین منابع انسانی

بنابر آنچه در بیانیه ارزش‌ها در فصل دوم سند تحول آمده است: «نقش معلم (مربی) به‌عنوان هدایت‌کننده و اسوای امین و بصیر در فرآیند تعلیم و تربیت و مؤثرترین عنصر در تحقق مأموریت‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی است»، علاوه بر این دارای ویژگی‌های زیر است: بصیرت و تعالی در زمینه‌های گوناگون عبادی - اخلاقی، اعتقادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و کرامت ذاتی و اکتسابی انسان و کسب فضایل اخلاقی، از جمله: ایمان، تقوا، تولی و تبری، عمل صالح، خودباوری، روحیه مجاهدت، ظلم‌ستیزی، علم، حکمت، عفت، شجاعت، عدالت، صداقت، ایثار و فداکاری و سلامت جسمانی، نشاط و تقویت اراده.

براساس راهبرد ۱۱ از فصل ششم: ارتقای معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی معلمان و دانش‌آموزان و مشارکت برای ارتقای معنوی خانواده. این گزاره‌ها و راهکارهای (۱-۱۰) تا (۴-۱۰) که در هدف عملیاتی ردیف ۱۰ - «ارتقای منزلت و جایگاه حرفه‌ای منابع انسانی با تأکید بر نقش الگویی و جایگاه معلم» و به‌ویژه راهکارهای ۲-۸ - ایجاد سازوکار لازم برای تقویت جایگاه و منزلت فرهنگی - اجتماعی معلمان: ۶-۸ - تقویت شایستگی‌های حرفه‌ای و اعتقادی مدیران و معلمان و فراهم آوردن سازوکارهای اجرایی برای مشارکت فعال و مؤثر ایشان در برنامه‌های تربیتی و پرورشی مدارس و نیز راهکار ۷-۸ - تأکید بر معلم‌محوری... آمده است به این منظور است که برای معلمان نظام جدید باید حساب ویژه‌ای باز کرد و سازوکارها و فعالیت‌هایی را برای کسب حداقل ویژگی‌ها در میان معلمان تدارک کرد. در حالی که هنوز حتی آموزش تخصصی کتاب‌های جدید به‌طور کامل انجام نشده است و معلمان پایه ششم از میان انواع معلمان ابتدایی در پایه‌های گوناگون ویا از دوره‌های دیگر (غالباً با اکراه) این پایه را برای تدریس انتخاب کرده‌اند، که مشکلات زیادی را در بر داشته و خواهد داشت.

۲۶ راهکار سند تحول، (معادل ۲۰ درصد کل راهکارها) به «تربیت معلم و تأمین منابع انسانی» اختصاص یافته است، که ترکیب و محتوای خلاصه شده آن راهکارها قبلاً گفته شد، آنچه بسیار واجد اهمیت است، در درجه اول مربوط به استقرار نظام ملی تربیت معلم است؛ سپس شایستگی‌های حرفه‌ای مدیران و معلمان و در رتبه سوم، سازوکارهای اجرایی برای مشارکت فعال

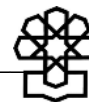
و مؤثر ایشان در برنامه‌های تربیتی و فعالیت‌های پرورشی مدارس است؛ ولی نظام جدید آموزشی در حالی کلید می‌خورد که هیچ‌یک از تکالیف مندرج در سند تحول (که بسیاری از آنها پیش‌نیاز ساختار نظام آموزشی است) به‌ویژه درباره معلم و نیروی انسانی تحقق نیافته است. آنچه مورد غفلت آموزش و پرورش قرار گرفته اصل تحول و شاخص‌ها و راهکارهای تحول است و این بدان معناست که همه آنچه مربوط به تحول است نادیده گرفته شده است. بنابراین آنچه آموزش و پرورش در شروع زود هنگام نظام آموزشی جدید انجام می‌دهد، اشاعه نابسامانی در دوره تحصیلی ابتدایی و راهنمایی است. به عبارت دیگر نه تنها اثر و نشانه‌ای از تحول در زمینه معلم و نیروی انسانی از سال تحصیلی آینده مشاهده نخواهد شد، بلکه نسبت به وضع موجود مدارس آشفته‌تری داریم؛ زیرا حدود ۳۰ درصد دبیران مدارس راهنمایی بیکار شده‌اند، از طرفی در دبستان‌ها حدود ۶۰ هزار معلم کسری داریم و چون دبیران راهنمایی حاضر نیستند در ابتدایی تدریس کنند می‌خواهیم معلمان کسری پایه ششم را از سایر پایه‌ها به‌ویژه از پایه پنجم تأمین کنیم و وقتی سؤال می‌شود جای این معلمان که به پایه ششم انتقال می‌یابند را چه کسانی پر می‌کنند شاید گفته شود در آموزش و پرورش معلم زیادی دارد و کمبودها را رفع می‌کند. در اینجا باید گفت: آیا آموزش و پرورش همواره حدود ۶۰ هزار معلم اضافی دارد که بتواند اینچنین خلأیی را پر کند؟!

مطابق مفاد سند تحول، آموزش و پرورش قبل از اینکه نظام جدید را آغاز کند باید به تعهدات خود در این سند (که به‌وضوح در فصل هشتم آن تصریح شده است) جامه عمل بپوشاند، که مهمترین آن برنامه‌ریزی برای آماده‌سازی زیرنظام‌هاست (به‌ویژه طراحی و تدوین انواع برنامه درسی در سطوح: ملی، دوره تحصیلی و ماده درسی)؛ ولی چرا قبل از اینکه به این تعهد خود عمل کند، به سراغ ساختار نظام آموزشی که در اولویت‌های آخر قرار دارد روی آورده است؟!

۲-۳. مدرسه (فضای آموزشی و تربیتی)

تعداد ۸ راهکار سند تحول، معادل ۶ درصد از مجموع کل راهکارها، به «تأمین فضا» پرداخته است، راهکارهایی از قبیل: ایجاد، توسعه و غنی‌سازی واحد اطلاعات و منابع آموزش و پرورش در سطح مدرسه - ارتقای مستمر سطح مشارکت و آفاقین و خیرین مدرسه‌ساز - متناسب‌سازی فضاهای فیزیکی، آموزشی و تربیتی با نیازهای ویژه - طراحی و ساخت فضاهای تربیتی - طراحی، ساخت و تجهیز مناسب نمازخانه، کتابخانه، آزمایشگاه و فضای سبز.

بجز راهکار نخست (۶/۱ - ایجاد، توسعه و غنی‌سازی واحد اطلاعات و...) راهکارهای یاد شده

بالا منحصر به فضای فیزیکی آن است. اما آنچه مد نظر داریم مربوط به «مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴» است، مدرسه‌ای که قرار است جلوه‌ای از تحقق مراتب حیات طیبه، کانون عرضه خدمات و فرصت‌های تعلیم و تربیتی و... و با ویژگی‌های بسیار که خلاصه شده چند نمونه آن به شرح زیر است و ویژگی کامل آن در فصل چهارم سند تحول آمده است. علاوه بر این راهکارهای ۱-۷ تا ۳-۷ ذیل هدف عملیاتی: «افزایش نقش مدرسه به عنوان یکی از کانون‌های پیشرفت محلی، به ویژه در ابعاد فرهنگی - اجتماعی» که مبتنی بر چشم‌انداز مدرسه در افق ۱۴۰۴ تدوین و ارائه شده است راهنمای عملی مجریان سند تحول در تحقق آن مدرسه است. مدرسه‌ای که:

- تجلی‌بخش فرهنگ غنی اسلامی و انقلابی در روابط و مناسبات با خالق، جهان خلقت، خود و دیگران است.

- نقطه اتکای دولت و ملت در رشد، تعالی و پیشرفت کشور و کانون تربیت محله محسوب شده است.

- برخوردار از قدرت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در حوزه‌های عملیاتی در... است.

- نقش‌آفرین در... انواع انتخاب‌های دانش‌آموزان براساس نظام معیار اسلامی است.

- یادگیرنده / - خودارزیاب / - برخوردار از مرییان دارای فضایل اخلاقی و شایستگی‌های حرفه‌ای است.

بدیهی است، بسیاری از ویژگی‌های پیش‌بینی شده در سند تحول برای مدرسه، با وظایف و اختیارات مدرسه کنونی متفاوت است، مثلاً نقش داشتن در برنامه‌ریزی و پیشرفت محله و کانون تربیت محله بودن، نهادینه‌سازی و تقویت همکاری مدرسه با مراکز فرهنگی و علمی محله، برقراری ارتباط سازمان یافته مراکز علمی - پژوهشی با نظام تعلیم و تربیت؛ همه اینها مستلزم تعریف وظایف جدید برای مدیر مدرسه و سایر عوامل انسانی است؛ همچنین نقش‌آفرینی در انواع انتخاب‌های دانش‌آموزان نیازمند تهیه سازوکارها و برنامه‌هایی است که تاکنون مد نظر نبوده است. یادگیرنده و خودارزیاب بودن ممکن است به صورت صوری در وضعیت کنونی و گذشته مدارس مطرح شده باشد، اما اجرای واقعی آن مستلزم آن است که شاخص‌های یادگیرنده و خودارزیاب بودن توسط شورای عالی آموزش و پرورش مشخص شود و در مدرسه جدید تحقق یابد.

با توجه به موارد فوق، آموزش و پرورش می‌باید قبل از شروع شکلی نظام جدید، حداقل به میزان ۵ سال از ۱۳ سال باقیمانده نسبت به سال ۱۴۰۴ را صرف تهیه و تدوین برنامه‌ها و سازوکارهای تغییرات در جهت مدرسه مطلوب مورد نظر سند تحول می‌کند و در شورای عالی آموزش و پرورش به تصویب می‌رساند.

۳. بررسی رویکردها در راهکارها

پس از بحث‌های کارشناسی بر روی هریک از راهکارهای سند تحول و بررسی‌های عمیق‌تر در محتوای سند که با تمرکز بر نظر گروه کارشناسان آشنا با محتوای سند انجام شد، نشان داد: آنچه در سند تحول آمده و مورد انتظار است با آنچه وزارت آموزش و پرورش از طریق «کتاب ۲۹۰ اقدام برای تحول» برداشت، تفسیر، اجرا و منتشر کرده است، متفاوت است؛ لذا ابتدا راهکارها را به دو گروه: «الف) مورد انتظار، ب) اجرایی» تقسیم کردیم؛ سپس هریک به سه زیرگروه مجزا به شرح زیر طبقه‌بندی شدند:

۳-۱. رویکرد مورد انتظار

رویکرد مورد انتظار، رویکردی است که انتظار می‌رود آموزش و پرورش قبل از اجرای ساختار جدید نظام آموزشی در مدارس کشور برحسب اولویت‌ها درباره برنامه‌ریزی راهکارهای سند تحول اقدام نماید.

در سند تحول ۱۳۱ راهکار ذیل ۲۳ هدف عملیاتی پیش‌بینی شده است که می‌باید حداقل برنامه‌ریزی ۹۹ راهکار آن قبل از اجرای ساختار انجام می‌شد (۳۷ راهکار پیش‌نیاز و ۶۲ راهکار که بخشی از آن باید قبل از ساختار آماده شود و بخش دیگر آن حین اجرای ساختار مراحل توسعه و تکمیل را طی کند) ولی چندان توجهی به این ۹۹ راهکار مقدماتی نشده است و دیگر راهکارها نیز چندان مورد توجه واقع نشده است (بجز راهکار ۲۱/۱- بازنگری و اصلاح ساختار دوره‌های آموزشی). بررسی‌های به عمل آمده نشان داد تنها برنامه‌ریزی ۳۲ راهکار از ۱۳۱ راهکار می‌تواند پس از شروع ساختار انجام شود.

دوره‌های تحصیلی.

راهکار ۱ / ۲- بازنگری و اصلاح برنامه‌های درسی مبتنی بر رویکرد فرهنگی - تربیتی و تقویت و توسعه جنبه‌های تربیتی و اخلاقی آنها به‌منظور فراهم آوردن زمینه تربیت‌پذیری دانش‌آموزان براساس فرهنگ اسلامی - ایرانی.

راهکار ۵ / ۲- ایجاد سازوکارهای لازم برای تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی، در تمام ساحت‌های تعلیم و تربیت به‌عنوان رویکرد حاکم در فرآیند طراحی، تدوین و اجرای برنامه‌های درسی و آموزشی.

راهکار ۱ / ۳- بازنگری و بازتولید برنامه‌ها و محتوای آموزشی و روش‌های تربیتی برای درونی‌سازی و تعمیق و ترویج فرهنگ حیا، عفاف و حجاب.

راهکار ۶ / ۵ - طراحی و تدوین برنامه آموزشی متناسب با نیازها و نقش‌های دختران و پسران.

راهکار ۷ / ۵ - طراحی و تدوین برنامه تعلیم و تربیت انعطاف‌پذیر، متناسب با ویژگی‌های شخصیتی و محیطی استعداد‌های گوناگون دانش‌آموزان به‌منظور شکوفایی استعداد‌های خاص و افزایش کارآمدی و مفید بودن آنها.^۱

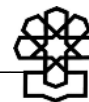
همچنین، لازم است معلمان و مربیان آموزش‌های لازم را ببینند. مدیریت و کارکنان از اهداف و انواع برنامه‌های متحول شده آگاه شوند و هریک، از نقش خود در این تغییرات و شاخص‌های تحول بیش از پیش مطلع شوند. علاوه بر این لازم است همه برنامه‌های تحولی در زیرنظام‌ها طراحی و برای نقد و بررسی آنها گروه‌های تخصصی و خبرگان و کارشناسان آگاه به محتوای سند تحول دعوت شوند، تا این برنامه‌ها کاملاً از هر جهت مورد بازنگری، اصلاح و تکمیل گردد.

۲-۱-۳. نمونه راهکارهای پیش‌نیاز و هم‌نیاز در اجرای ساختار نظام جدید

از مجموع ۱۳۱ راهکار سند تحول، ۶۲ راهکار آن ضمن اینکه پیش‌نیاز اجرای سند تحول است، برنامه‌ریزی بخش‌هایی از آن می‌تواند در حین اجرای ساختار نیز انجام شود. به‌عبارت روشن‌تر وزارت آموزش و پرورش می‌باید در ابتدا و قبل از اجرای ساختار، برنامه‌ریزی‌های لازم را درباره این ۶۲ راهکار انجام می‌داد و زمینه و بستر لازم را فراهم می‌نمود و در ادامه کار و درحین اجرای ساختار، نسبت به تکمیل و توسعه و تعمیق آنها اقدام می‌نمود، نمونه این نوع راهکارها عبارتند از:^۲

۱. گداهای راهکارها نمونه همان کدهای مندرج در سند تحول است که ذیل هدف‌های عملیاتی درج شده‌اند.

۲. راهکارهای: ۱/۳- ۱/۴- ۱/۶- ۲/۳- ۲/۴- ۲/۷- ۲/۸- ۲/۹- ۳/۶- ۳/۷- ۳/۸- ۳/۹- ۳/۱۰- ۳/۱۱- ۳/۱۲- ۳/۱۳- ۳/۱۴- ۳/۱۵- ۳/۱۶- ۳/۱۷- ۳/۱۸- ۳/۱۹- ۳/۲۰- ۳/۲۱- ۳/۲۲- ۳/۲۳- ۳/۲۴- ۳/۲۵- ۳/۲۶- ۳/۲۷- ۳/۲۸- ۳/۲۹- ۳/۳۰- ۳/۳۱- ۳/۳۲- ۳/۳۳- ۳/۳۴- ۳/۳۵- ۳/۳۶- ۳/۳۷- ۳/۳۸- ۳/۳۹- ۳/۴۰- ۳/۴۱- ۳/۴۲- ۳/۴۳- ۳/۴۴- ۳/۴۵- ۳/۴۶- ۳/۴۷- ۳/۴۸- ۳/۴۹- ۳/۵۰- ۳/۵۱- ۳/۵۲- ۳/۵۳- ۳/۵۴- ۳/۵۵- ۳/۵۶- ۳/۵۷- ۳/۵۸- ۳/۵۹- ۳/۶۰- ۳/۶۱- ۳/۶۲- ۳/۶۳- ۳/۶۴- ۳/۶۵- ۳/۶۶- ۳/۶۷- ۳/۶۸- ۳/۶۹- ۳/۷۰- ۳/۷۱- ۳/۷۲- ۳/۷۳- ۳/۷۴- ۳/۷۵- ۳/۷۶- ۳/۷۷- ۳/۷۸- ۳/۷۹- ۳/۸۰- ۳/۸۱- ۳/۸۲- ۳/۸۳- ۳/۸۴- ۳/۸۵- ۳/۸۶- ۳/۸۷- ۳/۸۸- ۳/۸۹- ۳/۹۰- ۳/۹۱- ۳/۹۲- ۳/۹۳- ۳/۹۴- ۳/۹۵- ۳/۹۶- ۳/۹۷- ۳/۹۸- ۳/۹۹- ۳/۱۰۰- ۳/۱۰۱- ۳/۱۰۲- ۳/۱۰۳- ۳/۱۰۴- ۳/۱۰۵- ۳/۱۰۶- ۳/۱۰۷- ۳/۱۰۸- ۳/۱۰۹- ۳/۱۱۰- ۳/۱۱۱- ۳/۱۱۲- ۳/۱۱۳- ۳/۱۱۴- ۳/۱۱۵- ۳/۱۱۶- ۳/۱۱۷- ۳/۱۱۸- ۳/۱۱۹- ۳/۱۲۰- ۳/۱۲۱- ۳/۱۲۲- ۳/۱۲۳- ۳/۱۲۴- ۳/۱۲۵- ۳/۱۲۶- ۳/۱۲۷- ۳/۱۲۸- ۳/۱۲۹- ۳/۱۳۰- ۳/۱۳۱- ۳/۱۳۲- ۳/۱۳۳- ۳/۱۳۴- ۳/۱۳۵- ۳/۱۳۶- ۳/۱۳۷- ۳/۱۳۸- ۳/۱۳۹- ۳/۱۴۰- ۳/۱۴۱- ۳/۱۴۲- ۳/۱۴۳- ۳/۱۴۴- ۳/۱۴۵- ۳/۱۴۶- ۳/۱۴۷- ۳/۱۴۸- ۳/۱۴۹- ۳/۱۵۰- ۳/۱۵۱- ۳/۱۵۲- ۳/۱۵۳- ۳/۱۵۴- ۳/۱۵۵- ۳/۱۵۶- ۳/۱۵۷- ۳/۱۵۸- ۳/۱۵۹- ۳/۱۶۰- ۳/۱۶۱- ۳/۱۶۲- ۳/۱۶۳- ۳/۱۶۴- ۳/۱۶۵- ۳/۱۶۶- ۳/۱۶۷- ۳/۱۶۸- ۳/۱۶۹- ۳/۱۷۰- ۳/۱۷۱- ۳/۱۷۲- ۳/۱۷۳- ۳/۱۷۴- ۳/۱۷۵- ۳/۱۷۶- ۳/۱۷۷- ۳/۱۷۸- ۳/۱۷۹- ۳/۱۸۰- ۳/۱۸۱- ۳/۱۸۲- ۳/۱۸۳- ۳/۱۸۴- ۳/۱۸۵- ۳/۱۸۶- ۳/۱۸۷- ۳/۱۸۸- ۳/۱۸۹- ۳/۱۹۰- ۳/۱۹۱- ۳/۱۹۲- ۳/۱۹۳- ۳/۱۹۴- ۳/۱۹۵- ۳/۱۹۶- ۳/۱۹۷- ۳/۱۹۸- ۳/۱۹۹- ۳/۲۰۰- ۳/۲۰۱- ۳/۲۰۲- ۳/۲۰۳- ۳/۲۰۴- ۳/۲۰۵- ۳/۲۰۶- ۳/۲۰۷- ۳/۲۰۸- ۳/۲۰۹- ۳/۲۱۰- ۳/۲۱۱- ۳/۲۱۲- ۳/۲۱۳- ۳/۲۱۴- ۳/۲۱۵- ۳/۲۱۶- ۳/۲۱۷- ۳/۲۱۸- ۳/۲۱۹- ۳/۲۲۰- ۳/۲۲۱- ۳/۲۲۲- ۳/۲۲۳- ۳/۲۲۴- ۳/۲۲۵- ۳/۲۲۶- ۳/۲۲۷- ۳/۲۲۸- ۳/۲۲۹- ۳/۲۳۰- ۳/۲۳۱- ۳/۲۳۲- ۳/۲۳۳- ۳/۲۳۴- ۳/۲۳۵- ۳/۲۳۶- ۳/۲۳۷- ۳/۲۳۸- ۳/۲۳۹- ۳/۲۴۰- ۳/۲۴۱- ۳/۲۴۲- ۳/۲۴۳- ۳/۲۴۴- ۳/۲۴۵- ۳/۲۴۶- ۳/۲۴۷- ۳/۲۴۸- ۳/۲۴۹- ۳/۲۵۰- ۳/۲۵۱- ۳/۲۵۲- ۳/۲۵۳- ۳/۲۵۴- ۳/۲۵۵- ۳/۲۵۶- ۳/۲۵۷- ۳/۲۵۸- ۳/۲۵۹- ۳/۲۶۰- ۳/۲۶۱- ۳/۲۶۲- ۳/۲۶۳- ۳/۲۶۴- ۳/۲۶۵- ۳/۲۶۶- ۳/۲۶۷- ۳/۲۶۸- ۳/۲۶۹- ۳/۲۷۰- ۳/۲۷۱- ۳/۲۷۲- ۳/۲۷۳- ۳/۲۷۴- ۳/۲۷۵- ۳/۲۷۶- ۳/۲۷۷- ۳/۲۷۸- ۳/۲۷۹- ۳/۲۸۰- ۳/۲۸۱- ۳/۲۸۲- ۳/۲۸۳- ۳/۲۸۴- ۳/۲۸۵- ۳/۲۸۶- ۳/۲۸۷- ۳/۲۸۸- ۳/۲۸۹- ۳/۲۹۰- ۳/۲۹۱- ۳/۲۹۲- ۳/۲۹۳- ۳/۲۹۴- ۳/۲۹۵- ۳/۲۹۶- ۳/۲۹۷- ۳/۲۹۸- ۳/۲۹۹- ۳/۳۰۰- ۳/۳۰۱- ۳/۳۰۲- ۳/۳۰۳- ۳/۳۰۴- ۳/۳۰۵- ۳/۳۰۶- ۳/۳۰۷- ۳/۳۰۸- ۳/۳۰۹- ۳/۳۱۰- ۳/۳۱۱- ۳/۳۱۲- ۳/۳۱۳- ۳/۳۱۴- ۳/۳۱۵- ۳/۳۱۶- ۳/۳۱۷- ۳/۳۱۸- ۳/۳۱۹- ۳/۳۲۰- ۳/۳۲۱- ۳/۳۲۲- ۳/۳۲۳- ۳/۳۲۴- ۳/۳۲۵- ۳/۳۲۶- ۳/۳۲۷- ۳/۳۲۸- ۳/۳۲۹- ۳/۳۳۰- ۳/۳۳۱- ۳/۳۳۲- ۳/۳۳۳- ۳/۳۳۴- ۳/۳۳۵- ۳/۳۳۶- ۳/۳۳۷- ۳/۳۳۸- ۳/۳۳۹- ۳/۳۴۰- ۳/۳۴۱- ۳/۳۴۲- ۳/۳۴۳- ۳/۳۴۴- ۳/۳۴۵- ۳/۳۴۶- ۳/۳۴۷- ۳/۳۴۸- ۳/۳۴۹- ۳/۳۵۰- ۳/۳۵۱- ۳/۳۵۲- ۳/۳۵۳- ۳/۳۵۴- ۳/۳۵۵- ۳/۳۵۶- ۳/۳۵۷- ۳/۳۵۸- ۳/۳۵۹- ۳/۳۶۰- ۳/۳۶۱- ۳/۳۶۲- ۳/۳۶۳- ۳/۳۶۴- ۳/۳۶۵- ۳/۳۶۶- ۳/۳۶۷- ۳/۳۶۸- ۳/۳۶۹- ۳/۳۷۰- ۳/۳۷۱- ۳/۳۷۲- ۳/۳۷۳- ۳/۳۷۴- ۳/۳۷۵- ۳/۳۷۶- ۳/۳۷۷- ۳/۳۷۸- ۳/۳۷۹- ۳/۳۸۰- ۳/۳۸۱- ۳/۳۸۲- ۳/۳۸۳- ۳/۳۸۴- ۳/۳۸۵- ۳/۳۸۶- ۳/۳۸۷- ۳/۳۸۸- ۳/۳۸۹- ۳/۳۹۰- ۳/۳۹۱- ۳/۳۹۲- ۳/۳۹۳- ۳/۳۹۴- ۳/۳۹۵- ۳/۳۹۶- ۳/۳۹۷- ۳/۳۹۸- ۳/۳۹۹- ۳/۴۰۰- ۳/۴۰۱- ۳/۴۰۲- ۳/۴۰۳- ۳/۴۰۴- ۳/۴۰۵- ۳/۴۰۶- ۳/۴۰۷- ۳/۴۰۸- ۳/۴۰۹- ۳/۴۱۰- ۳/۴۱۱- ۳/۴۱۲- ۳/۴۱۳- ۳/۴۱۴- ۳/۴۱۵- ۳/۴۱۶- ۳/۴۱۷- ۳/۴۱۸- ۳/۴۱۹- ۳/۴۲۰- ۳/۴۲۱- ۳/۴۲۲- ۳/۴۲۳- ۳/۴۲۴- ۳/۴۲۵- ۳/۴۲۶- ۳/۴۲۷- ۳/۴۲۸- ۳/۴۲۹- ۳/۴۳۰- ۳/۴۳۱- ۳/۴۳۲- ۳/۴۳۳- ۳/۴۳۴- ۳/۴۳۵- ۳/۴۳۶- ۳/۴۳۷- ۳/۴۳۸- ۳/۴۳۹- ۳/۴۴۰- ۳/۴۴۱- ۳/۴۴۲- ۳/۴۴۳- ۳/۴۴۴- ۳/۴۴۵- ۳/۴۴۶- ۳/۴۴۷- ۳/۴۴۸- ۳/۴۴۹- ۳/۴۵۰- ۳/۴۵۱- ۳/۴۵۲- ۳/۴۵۳- ۳/۴۵۴- ۳/۴۵۵- ۳/۴۵۶- ۳/۴۵۷- ۳/۴۵۸- ۳/۴۵۹- ۳/۴۶۰- ۳/۴۶۱- ۳/۴۶۲- ۳/۴۶۳- ۳/۴۶۴- ۳/۴۶۵- ۳/۴۶۶- ۳/۴۶۷- ۳/۴۶۸- ۳/۴۶۹- ۳/۴۷۰- ۳/۴۷۱- ۳/۴۷۲- ۳/۴۷۳- ۳/۴۷۴- ۳/۴۷۵- ۳/۴۷۶- ۳/۴۷۷- ۳/۴۷۸- ۳/۴۷۹- ۳/۴۸۰- ۳/۴۸۱- ۳/۴۸۲- ۳/۴۸۳- ۳/۴۸۴- ۳/۴۸۵- ۳/۴۸۶- ۳/۴۸۷- ۳/۴۸۸- ۳/۴۸۹- ۳/۴۹۰- ۳/۴۹۱- ۳/۴۹۲- ۳/۴۹۳- ۳/۴۹۴- ۳/۴۹۵- ۳/۴۹۶- ۳/۴۹۷- ۳/۴۹۸- ۳/۴۹۹- ۳/۵۰۰- ۳/۵۰۱- ۳/۵۰۲- ۳/۵۰۳- ۳/۵۰۴- ۳/۵۰۵- ۳/۵۰۶- ۳/۵۰۷- ۳/۵۰۸- ۳/۵۰۹- ۳/۵۱۰- ۳/۵۱۱- ۳/۵۱۲- ۳/۵۱۳- ۳/۵۱۴- ۳/۵۱۵- ۳/۵۱۶- ۳/۵۱۷- ۳/۵۱۸- ۳/۵۱۹- ۳/۵۲۰- ۳/۵۲۱- ۳/۵۲۲- ۳/۵۲۳- ۳/۵۲۴- ۳/۵۲۵- ۳/۵۲۶- ۳/۵۲۷- ۳/۵۲۸- ۳/۵۲۹- ۳/۵۳۰- ۳/۵۳۱- ۳/۵۳۲- ۳/۵۳۳- ۳/۵۳۴- ۳/۵۳۵- ۳/۵۳۶- ۳/۵۳۷- ۳/۵۳۸- ۳/۵۳۹- ۳/۵۴۰- ۳/۵۴۱- ۳/۵۴۲- ۳/۵۴۳- ۳/۵۴۴- ۳/۵۴۵- ۳/۵۴۶- ۳/۵۴۷- ۳/۵۴۸- ۳/۵۴۹- ۳/۵۵۰- ۳/۵۵۱- ۳/۵۵۲- ۳/۵۵۳- ۳/۵۵۴- ۳/۵۵۵- ۳/۵۵۶- ۳/۵۵۷- ۳/۵۵۸- ۳/۵۵۹- ۳/۵۶۰- ۳/۵۶۱- ۳/۵۶۲- ۳/۵۶۳- ۳/۵۶۴- ۳/۵۶۵- ۳/۵۶۶- ۳/۵۶۷- ۳/۵۶۸- ۳/۵۶۹- ۳/۵۷۰- ۳/۵۷۱- ۳/۵۷۲- ۳/۵۷۳- ۳/۵۷۴- ۳/۵۷۵- ۳/۵۷۶- ۳/۵۷۷- ۳/۵۷۸- ۳/۵۷۹- ۳/۵۸۰- ۳/۵۸۱- ۳/۵۸۲- ۳/۵۸۳- ۳/۵۸۴- ۳/۵۸۵- ۳/۵۸۶- ۳/۵۸۷- ۳/۵۸۸- ۳/۵۸۹- ۳/۵۹۰- ۳/۵۹۱- ۳/۵۹۲- ۳/۵۹۳- ۳/۵۹۴- ۳/۵۹۵- ۳/۵۹۶- ۳/۵۹۷- ۳/۵۹۸- ۳/۵۹۹- ۳/۶۰۰- ۳/۶۰۱- ۳/۶۰۲- ۳/۶۰۳- ۳/۶۰۴- ۳/۶۰۵- ۳/۶۰۶- ۳/۶۰۷- ۳/۶۰۸- ۳/۶۰۹- ۳/۶۱۰- ۳/۶۱۱- ۳/۶۱۲- ۳/۶۱۳- ۳/۶۱۴- ۳/۶۱۵- ۳/۶۱۶- ۳/۶۱۷- ۳/۶۱۸- ۳/۶۱۹- ۳/۶۲۰- ۳/۶۲۱- ۳/۶۲۲- ۳/۶۲۳- ۳/۶۲۴- ۳/۶۲۵- ۳/۶۲۶- ۳/۶۲۷- ۳/۶۲۸- ۳/۶۲۹- ۳/۶۳۰- ۳/۶۳۱- ۳/۶۳۲- ۳/۶۳۳- ۳/۶۳۴- ۳/۶۳۵- ۳/۶۳۶- ۳/۶۳۷- ۳/۶۳۸- ۳/۶۳۹- ۳/۶۴۰- ۳/۶۴۱- ۳/۶۴۲- ۳/۶۴۳- ۳/۶۴۴- ۳/۶۴۵- ۳/۶۴۶- ۳/۶۴۷- ۳/۶۴۸- ۳/۶۴۹- ۳/۶۵۰- ۳/۶۵۱- ۳/۶۵۲- ۳/۶۵۳- ۳/۶۵۴- ۳/۶۵۵- ۳/۶۵۶- ۳/۶۵۷- ۳/۶۵۸- ۳/۶۵۹- ۳/۶۶۰- ۳/۶۶۱- ۳/۶۶۲- ۳/۶۶۳- ۳/۶۶۴- ۳/۶۶۵- ۳/۶۶۶- ۳/۶۶۷- ۳/۶۶۸- ۳/۶۶۹- ۳/۶۷۰- ۳/۶۷۱- ۳/۶۷۲- ۳/۶۷۳- ۳/۶۷۴- ۳/۶۷۵- ۳/۶۷۶- ۳/۶۷۷- ۳/۶۷۸- ۳/۶۷۹- ۳/۶۸۰- ۳/۶۸۱- ۳/۶۸۲- ۳/۶۸۳- ۳/۶۸۴- ۳/۶۸۵- ۳/۶۸۶- ۳/۶۸۷- ۳/۶۸۸- ۳/۶۸۹- ۳/۶۹۰- ۳/۶۹۱- ۳/۶۹۲- ۳/۶۹۳- ۳/۶۹۴- ۳/۶۹۵- ۳/۶۹۶- ۳/۶۹۷- ۳/۶۹۸- ۳/۶۹۹- ۳/۷۰۰- ۳/۷۰۱- ۳/۷۰۲- ۳/۷۰۳- ۳/۷۰۴- ۳/۷۰۵- ۳/۷۰۶- ۳/۷۰۷- ۳/۷۰۸- ۳/۷۰۹- ۳/۷۱۰- ۳/۷۱۱- ۳/۷۱۲- ۳/۷۱۳- ۳/۷۱۴- ۳/۷۱۵- ۳/۷۱۶- ۳/۷۱۷- ۳/۷۱۸- ۳/۷۱۹- ۳/۷۲۰- ۳/۷۲۱- ۳/۷۲۲- ۳/۷۲۳- ۳/۷۲۴- ۳/۷۲۵- ۳/۷۲۶- ۳/۷۲۷- ۳/۷۲۸- ۳/۷۲۹- ۳/۷۳۰- ۳/۷۳۱- ۳/۷۳۲- ۳/۷۳۳- ۳/۷۳۴- ۳/۷۳۵- ۳/۷۳۶- ۳/۷۳۷- ۳/۷۳۸- ۳/۷۳۹- ۳/۷۴۰- ۳/۷۴۱- ۳/۷۴۲- ۳/۷۴۳- ۳/۷۴۴- ۳/۷۴۵- ۳/۷۴۶- ۳/۷۴۷- ۳/۷۴۸- ۳/۷۴۹- ۳/۷۵۰- ۳/۷۵۱- ۳/۷۵۲- ۳/۷۵۳- ۳/۷۵۴- ۳/۷۵۵- ۳/۷۵۶- ۳/۷۵۷- ۳/۷۵۸- ۳/۷۵۹- ۳/۷۶۰- ۳/۷۶۱- ۳/۷۶۲- ۳/۷۶۳- ۳/۷۶۴- ۳/۷۶۵- ۳/۷۶۶- ۳/۷۶۷- ۳/۷۶۸- ۳/۷۶۹- ۳/۷۷۰- ۳/۷۷۱- ۳/۷۷۲- ۳/۷۷۳- ۳/۷۷۴- ۳/۷۷۵- ۳/۷۷۶- ۳/۷۷۷- ۳/۷۷۸- ۳/۷۷۹- ۳/۷۸۰- ۳/۷۸۱- ۳/۷۸۲- ۳/۷۸۳- ۳/۷۸۴- ۳/۷۸۵- ۳/۷۸۶- ۳/۷۸۷- ۳/۷۸۸- ۳/۷۸۹- ۳/۷۹۰- ۳/۷۹۱- ۳/۷۹۲- ۳/۷۹۳- ۳/۷۹۴- ۳/۷۹۵- ۳/۷۹۶- ۳/۷۹۷- ۳/۷۹۸- ۳/۷۹۹- ۳/۸۰۰- ۳/۸۰۱- ۳/۸۰۲- ۳/۸۰۳- ۳/۸۰۴- ۳/۸۰۵- ۳/۸۰۶- ۳/۸۰۷- ۳/۸۰۸- ۳/۸۰۹- ۳/۸۱۰- ۳/۸۱۱- ۳/۸۱۲- ۳/۸۱۳- ۳/۸۱۴- ۳/۸۱۵- ۳/۸۱۶- ۳/۸۱۷- ۳/۸۱۸- ۳/۸۱۹- ۳/۸۲۰- ۳/۸۲۱- ۳/۸۲۲- ۳/۸۲۳- ۳/۸۲۴- ۳/۸۲۵- ۳/۸۲۶- ۳/۸۲۷- ۳/۸۲۸- ۳/۸۲۹- ۳/۸۳۰- ۳/۸۳۱- ۳/۸۳۲- ۳/۸۳۳- ۳/۸۳۴- ۳/۸۳۵- ۳/۸۳۶- ۳/۸۳۷- ۳/۸۳۸- ۳/۸۳۹- ۳/۸۴۰- ۳/۸۴۱- ۳/۸۴۲- ۳/۸۴۳- ۳/۸۴۴- ۳/۸۴۵- ۳/۸۴۶- ۳/۸۴۷- ۳/۸۴۸- ۳/۸۴۹- ۳/۸۵۰- ۳/۸۵۱- ۳/۸۵۲- ۳/۸۵۳- ۳/۸۵۴- ۳/۸۵۵- ۳/۸۵۶- ۳/۸۵۷- ۳/۸۵۸- ۳/۸۵۹- ۳/۸۶۰- ۳/۸۶۱- ۳/۸۶۲- ۳/۸۶۳- ۳/۸۶۴- ۳/۸۶۵- ۳/۸۶۶- ۳/۸۶۷- ۳/۸۶۸- ۳/۸۶۹- ۳/۸۷۰- ۳/۸۷۱- ۳/۸۷۲- ۳/۸۷۳- ۳/۸۷۴- ۳/۸۷۵- ۳/۸۷۶- ۳/۸۷۷- ۳/۸۷۸- ۳/۸۷۹- ۳/۸۸۰- ۳/۸۸۱- ۳/۸۸۲- ۳/۸۸۳- ۳/۸۸۴- ۳/۸۸۵- ۳/۸۸۶- ۳/۸۸۷- ۳/۸۸۸- ۳/۸۸۹- ۳/۸۹۰- ۳/۸۹۱- ۳/۸۹۲- ۳/۸۹۳- ۳/۸۹۴- ۳/۸۹۵- ۳/۸۹۶- ۳/۸۹۷- ۳/۸۹۸- ۳/۸۹۹- ۳/۹۰۰- ۳/۹۰۱- ۳/۹۰۲- ۳/۹۰۳- ۳/۹۰۴- ۳/۹۰۵- ۳/۹۰۶- ۳/۹۰۷- ۳/۹۰۸- ۳/۹۰۹- ۳/۹۱۰- ۳/۹۱۱- ۳/۹۱۲- ۳/۹۱۳- ۳/۹۱۴- ۳/۹۱۵- ۳/۹۱۶- ۳/۹۱۷- ۳/۹۱۸- ۳/۹۱۹- ۳/۹۲۰- ۳/۹۲۱- ۳/۹۲۲- ۳/۹۲۳- ۳/۹۲۴- ۳/۹۲۵- ۳/۹۲۶- ۳/۹۲۷- ۳/۹۲۸- ۳/۹۲۹- ۳/۹۳۰- ۳/۹۳۱- ۳/۹۳۲- ۳/۹۳۳- ۳/۹۳۴- ۳/۹۳۵- ۳/۹۳۶- ۳/۹۳۷- ۳/۹۳۸- ۳/۹۳۹- ۳/۹۴۰- ۳/۹۴۱- ۳/۹۴۲- ۳/۹۴۳- ۳/۹۴۴- ۳/۹۴۵- ۳/۹۴۶- ۳/۹۴۷- ۳/۹۴۸- ۳/۹۴۹- ۳/۹۵۰- ۳/۹۵۱- ۳/۹۵۲- ۳/۹۵۳- ۳/۹۵۴- ۳/۹۵۵- ۳/۹۵۶- ۳/۹۵۷- ۳/۹۵۸- ۳/۹۵۹- ۳/۹۶۰- ۳/۹۶۱- ۳/۹۶۲- ۳/۹۶۳- ۳/۹۶۴- ۳/۹۶۵- ۳/۹۶۶- ۳/۹۶۷- ۳/۹۶۸- ۳/۹۶۹- ۳/۹۷۰- ۳/۹۷۱- ۳/۹۷۲- ۳/۹۷۳- ۳/۹۷۴- ۳/۹۷۵- ۳/۹۷۶- ۳/۹۷۷- ۳/۹۷۸- ۳/۹۷۹- ۳/۹۸۰- ۳/۹۸۱- ۳/۹۸۲- ۳/۹۸۳- ۳/۹۸۴- ۳/۹۸۵- ۳/۹۸۶- ۳/۹۸۷- ۳/۹۸۸- ۳/۹۸۹- ۳/۹۹۰- ۳/۹۹۱- ۳/۹۹۲- ۳/۹۹۳- ۳/۹۹۴- ۳/۹۹۵- ۳/۹۹۶- ۳/۹۹۷- ۳/۹۹۸- ۳/۹۹۹- ۳/۱۰۰۰- ۳/۱۰۰۱- ۳/۱۰۰۲- ۳/۱۰۰۳- ۳/۱۰۰۴- ۳/۱۰۰۵- ۳/۱۰۰۶- ۳/۱۰۰۷- ۳/۱۰۰۸- ۳/۱۰۰۹- ۳/۱۰۱۰- ۳/۱۰۱۱- ۳/۱۰۱۲- ۳/۱۰۱۳- ۳/۱۰۱۴- ۳/۱۰۱۵- ۳/۱۰۱۶- ۳/۱۰۱۷- ۳/۱۰۱۸- ۳/۱۰۱۹- ۳/۱۰۲۰- ۳/۱۰۲۱- ۳/۱۰۲۲- ۳/۱۰۲۳- ۳/۱۰۲۴- ۳/۱۰۲۵- ۳/۱۰۲۶- ۳/۱۰۲۷- ۳/۱۰۲۸- ۳/۱۰۲۹- ۳/۱۰۳۰- ۳/۱۰۳۱- ۳/۱۰۳۲- ۳/

راهکار ۱/۳- توسعه فرهنگ اقامه نماز و اهتمام به برپایی نماز جماعت در مدرسه و تقویت انس با قرآن در دانش‌آموزان و توسعه فرهنگ و سواد قرآنی با اصلاح برنامه‌ها و توانمندسازی معلمان در راستای تقویت مهارت روخوانی و روان‌خوانی در دوره ابتدایی، آشنایی با مفاهیم کلیدی قرآن در دوره متوسطه اول و آموزش معارف قرآنی در متوسطه دوم براساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی.

راهکار ۱/۶- گسترش و تنوع دادن به جِرف و مهارت‌های مورد نیاز جامعه و تعلیم متناسب و برنامه‌ریزی شده آن در همه دوره‌های تحصیلی و برای همه دانش‌آموزان.

راهکار ۲/۷- استانداردسازی و تدوین شاخص‌های کیفی برای ارزیابی فعالیت‌های فرهنگی و تربیتی مدارس.

راهکار ۳/۶- برنامه‌ریزی به‌منظور اقتناع فکری دانش‌آموزان برای پذیرش قلبی و درونی حیا، عفاف، حجاب و عمل به آن با تبیین دیدگاه اسلام.

راهکار ۴/۱- آموزش و ارتقای مدیریت خانواده در استفاده مناسب از ابزار رسانه در محیط خانواده همسو با اهداف نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.

همان‌گونه که از مفهوم ۵ راهکار نمونه از ۶۲ راهکار طبقه‌بندی شده در این گروه استنباط می‌شود، آموزش و پرورش نمی‌تواند «بدون برنامه‌ریزی، برای توسعه و گسترش و استانداردسازی و برنامه‌ریزی و اصلاح برنامه‌های موجود و توانمندسازی معلمان، آموزش انواع فعالیت‌های پرورشی و آموزشی که در نمونه‌های پنج‌گانه آمده است» اقدامی انجام دهد. از طرفی برنامه‌ریزی در هنگام اجرای ساختار عملاً امکان‌پذیر نیست و در صورت امکان نیز احتمالاً نتایج دلخواهی دربرنخواهد داشت از همین رو به‌نظر می‌رسد ساختار جدید در واقع همان ساختار قدیم است که به لحاظ شکلی جدید شده است.

۲-۳. نمونه راهکارهای قابل رسیدگی پس از شروع اجرای ساختار نظام جدید

۳۲ راهکار^۱ یعنی معادل ۲۵ درصد از مجموع ۱۳۱ راهکار عنوان شده در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، زمانی باید به اجرا درآید که اقدامات لازم و کافی برای شروع اجرایی نمودن سند تحولی فراهم شده است یا به‌عبارتی جهت رسیدن و محقق شدن مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ باید این راهکارها را عملیاتی نمود، مانند:

۲۲/۳-۲۲/۴-۲۲/۵-۲۲/۶-۲۲/۷-۲۲/۸-۲۲/۹

۱. راهکارهای: ۱/۵-۱/۷-۲/۲-۲/۸-۳/۵-۳/۷-۴/۴-۵/۱-۵/۲-۵/۳-۵/۴-۶/۱-۶/۳-۶/۴-۶/۶-۷/۱-۷/۲-۸/۱-۸/۸-۸/۹-۹/۲-۱۱/۱۰-۱۱/۱۳-۱۵/۳-۱۹/۴-۲۰/۵-۲۰/۶-۲۰/۷-۲۲/۲-۲۲/۳-۲۳/۳

راهکار ۱/۷- ایجاد سازوکار برای تقویت انسجام اجتماعی و وحدت ملی و احیای هویت افتخارآمیز اسلامی - ایرانی در دانش‌آموزان و معلمان با تأکید بر آموزش و اجرای سرود ملی به اهتزاز درآوردن پرچم جمهوری اسلامی ایران در تمام مدارس.

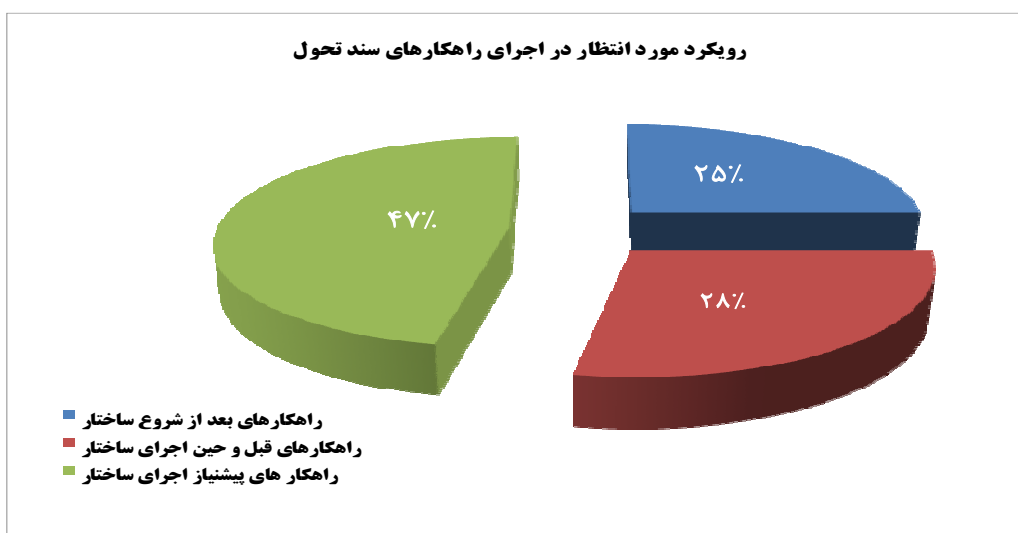
راهکار ۲/۲- تعمیق تقوای الهی و مهارت خویش‌تنداری، انتخابگری درست و تعالی‌بخش مستمر دانش‌آموزان با استفاده از فرصت ایام‌الله، برگزاری مراسم آگاهی‌بخش و نشاط‌انگیز در اعیاد و وفیات، حضور فعال و مشارکت دانش‌آموزان در محافل، مجالس و اماکن مذهبی و تقویت انس با دعا و توسل.

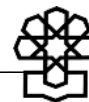
راهکار ۵/۳- توانمندسازی دانش‌آموزان ساکن در مناطق محروم، روستاها، حاشیه شهرها، عشایر کوچ‌نشین و همچنین مناطق دوزبانه با نیازهای ویژه، با تأکید بر ایجاد فرصت‌های آموزشی متنوع و با کیفیت.

راهکار ۷/۱- فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای نقش‌آفرینی مدرسه به‌عنوان کانون کسب تجربیات تربیتی محله و جلوه‌ای از جامعه اسلامی و حیات طیبه با تفویض اختیار و مسئولیت به آن و استانداردهای تمام مؤلفه‌ها و عوامل درون‌مدرسه‌ای.

راهکار ۱۹/۴- ارتقای جایگاه ایران در ارزیابی‌های کیفیت جهانی در چارچوب معیارهای اسلامی و معرفی الگوی تعلیم و تربیت اسلامی به جهان.

نمودار ۳. نمایش سهم کمی هریک از راهکارها در گروه‌بندی سه‌گانه رویکرد مورد انتظار

۳-۳. رویکرد اجرایی

در رویکرد مورد انتظار، مشخص شد که برنامه‌ریزی کدام راهکارهای سند تحول باید قبیل، کدام موارد در قبل و حین اجرای ساختار باید برنامه‌ریزی شود و بالاخره کدام موارد می‌تواند پس از شروع اجرا به آنها پرداخته شود.

اما در رویکرد اجرایی گروه مطالعاتی، عملکرد آموزش و پرورش را مورد بررسی قرار داد تا به نوع و سهم راهکارهای اجرا شده و نشده و در دست اجرا پی ببرد.

شکل ۲. نمایش گروه‌بندی سه‌گانه راهکارها سند تحول در رویکرد اجرایی

۳-۲-۱. راهکارهای اجرا شده

از میان ۱۳۱ راهکار ذیل ۲۳ هدف عملیاتی پیش‌بینی شده در سند تحول تنها دو مورد یکی راهکار ۲۱/۱- اصلاح و بازنگری ساختار دوره‌های آموزشی و دوم راهکار ۲-۹- ایجاد سازوکارهای مناسب برای حفظ و ارتقای مستمر سطح مشارکت واقفین و خیرین مدرسه‌ساز از قبیل... . بنابراین در این رویکرد، دو راهکار (۲/۶ درصد) اجرا شده؛ ۷ راهکار آن (۵ درصد) در دست اجراست و در مورد ۱۲۱ راهکار سند (۹۲ درصد) اقدامی نشده است.

۳-۲-۲. راهکارهای در دست اجرا

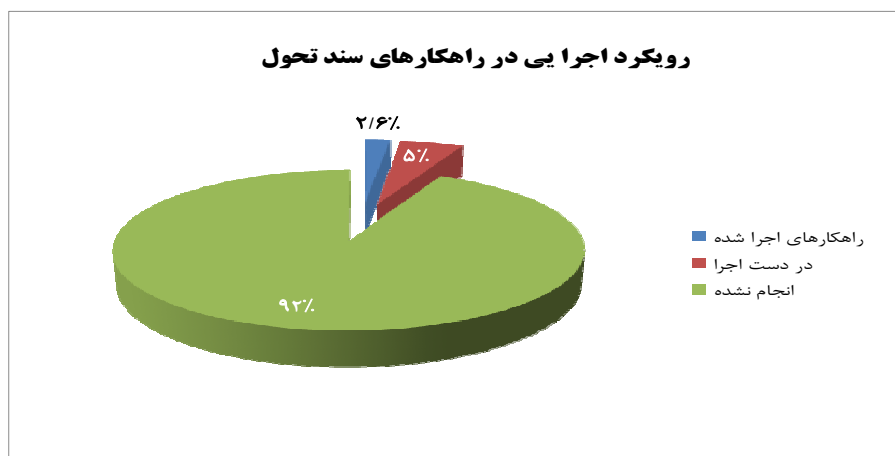
وزارت آموزش و پرورش در زمینه هفت راهکار به شماره‌های ۵/۵ - ۶/۱ - ۸/۳ - ۱۱/۱ - ۱۷/۱ - ۲۱/۶ - ۲۱/۷ اقداماتی را شروع کرده که به تدریج و در طول قانون برنامه‌های پنج‌ساله توسعه می‌تواند آن را کامل نماید. از قبیل توسعه ضریب نفوذ شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات در مدارس - اولویت‌بخشی به رویکرد مدیریت مجتمع‌های آموزشی و تربیتی به منظور اعمال مدیریت یکپارچه

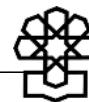
تربیتی - استقرار نظام ملی تربیت معلم و راه‌اندازی دانشگاه ویژه فرهنگیان با رویکرد آموزش تخصصی و حرفه‌ای تربیت‌محور.

۳-۲-۳. راهکارهای انجام نشده

نکته قابل ملاحظه این است که تاکنون در مورد ۱۲۲ راهکار سند تحول اقدام مؤثری صورت نپذیرفته است، هر چند که آموزش و پرورش مدعی اجرا شدن آنها باشد، باید به این مطلب توجه کرد که بدون تهیه و تدوین برنامه و طراحی و برنامه‌ریزی زیرنظام‌ها و بدون تهیه نظامنامه‌ها و سازوکارهای اعلام شده در راهکارها برای تحقق هدف‌ها، نمی‌توان مدعی شد که آموزش و پرورش متحول خواهد شد، زیرا اگر قرار بود با سطحی‌نگری و تغییر برخی از مفاهیم و الفاظ و توسعه و گسترش برخی از فعالیت‌های اجرایی، آموزش و پرورش متحول شود، فعالیت‌هایی نظیر ۲۹۰ اقدام آموزش و پرورش در عملکرد جاری آموزش و پرورش از اول انقلاب تاکنون بارها توسط مدیریت‌های قبلی انجام شده بود، لذا انتظار می‌رود همان‌گونه که مقام معظم رهبری بر آن تأکید نموده‌اند که «..... یک برنامه‌ریزی دقیق براساس بن‌بند این سند انجام بگیرد، چون بحث بر سر تحول بنیادین است، بحث تحول شکلی نیست...، باید یک نقشه راه وجود داشته باشد، بنابراین انتظار آن است که وزارت آموزش و پرورش با پرهیز از شتابزدگی و با تدبیر و برنامه‌ریزی، نسبت به تحقق بن‌بند سند تحول بنیاد آموزش و پرورش اقدام شایسته و مناسب را به عمل آورد.

نمودار ۴. نمایش سهم کمی هریک از راهکارها در گروه‌بندی سه‌گانه رویکرد اجرایی

۴. تحلیل و تفسیر نمونه راهکارهای سند تحول

فصل هفتم، مهمترین بخش سند تحول از منظر اجرایی است، زیرا در این فصل ۲۳ هدف عملیاتی و ۱۳۱ راهکار (راهبرد) برای دستیابی به آن هدفها پیشبینی شده است؛ که به عنوان نمونه هدف عملیاتی شماره ۱ و راهکارها خلاصه شده آن را به شرح زیر برای تحلیل کیفی انتخاب کرده ایم:

هدف عملیاتی ۱- پرورش تربیت یافتگانی که:

- دین اسلام را حق دانسته و آن را به عنوان نظام معیار می شناسند و...
- با درک مفاهیم اجتماعی و سیاسی و «احترام به قانون» و اندیشه ورزی در آنها، شایستگی رویارویی مسئولانه و خردمندانه با تحولات اجتماعی و سیاسی را کسب می کنند و...
- با درک مفاهیم اقتصادی در چارچوب نظام معیار اسلامی از طریق کار و تلاش و روحیه انقلابی و جهادی، کارآفرینی و... در مقیاس خانوادگی، ملی و جهانی مشارکت می نمایند.
- دارای حداقل یک مهارت مفید برای تأمین معاش حلال باشند.
- با قدرشناسی و درک زیباشناسانه آفرینش الهی و مصنوعات هنرمندانه بشری و... قدرت تخیل، توانمندی های لازم در خلق آثار فرهنگی و هنری را به دست می آورند و...

• راهکارها

راهکار ۱/۱- طراحی، تدوین و اجرای برنامه درس ملی براساس اسناد تحول راهبردی و بازتولید برنامه های درسی موجود با تأکید بر:

(الف) متناسب سازی حجم و محتوی کتب درسی و ساعات و روزهای آموزشی با توانمندی ها و ویژگی های دانش آموزان.

(ب) حاکمیت رویکرد فرهنگی - تربیتی در تولید محتوی و تقویت شایستگی های پایه دانش آموزان.

(ج) بهره مندی فزون تر از روش های فعال، خلاق و تعالی بخش.

(د) بهره گیری از تجهیزات و فناوری های نوین آموزشی و تربیتی در راستای اهداف.

(ه) توجه بیشتر به تفاوت های فردی به ویژه هویت جنسیتی دانش آموزان و تفاوت های شهری و روستایی.

راهکار ۱/۲- تدوین برنامه های عملیاتی لازم در راستای ترویج، تقویت مستمر و تحکیم فضایل اخلاقی در محیط های تربیتی با استفاده از تمام ظرفیت های آموزشی و تربیتی با تأکید بر اولویت کرامت و عزت نفس و شجاعت، حیا و عفت، صداقت، مسئولیت پذیری و نظم در تمام دوره های

تحصیلی.

راهکار ۱/۳- توسعه فرهنگ اقامه نماز و اهتمام به برپایی نماز جماعت در مدرسه و تقویت انس با قرآن در دانش‌آموزان و توسعه فرهنگ و سواد قرآنی با اصلاح برنامه‌ها و توانمندسازی معلمان در راستای تقویت مهارت روخوانی و روان‌خوانی در دوره ابتدایی، آشنایی با مفاهیم کلیدی قرآن در دوره متوسطه اول و آموزش معارف قرآنی در متوسطه دوم براساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی.

راهکار ۱/۴- ایجاد سازوکارهای ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ ولایتمداری تولی و تبری، امر به معروف و نهی از منکر، روحیه جهادی و انتظار «زمینه‌سازی برای استقرار دولت عدل مهدوی (عج)» با تأکید بر بهره‌گیری از ظرفیت حوزه‌های علمی و نقش الگویی معلمان و اصلاح روش‌ها. راهکار ۱/۵- ارائه آموزش زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه‌تجویزی) برنامه درسی، با رعایت اصل تثبیت و تقویت هویت اسلامی - ایرانی.

راهکار ۱/۶- گسترش و تنوع دادن به حرف و مهارت‌های مورد نیاز جامعه و تعلیم متناسب و برنامه‌ریزی شده آن در همه دوره‌های تحصیلی و برای همه دانش‌آموزان.

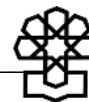
راهکار ۱/۷- ایجاد سازوکار برای تقویت انسجام اجتماعی و وحدت ملی و احیای هویت افتخارآمیز اسلامی - ایرانی در دانش‌آموزان و معلمان با تأکید بر آموزش و اجرای سرود ملی به اهتزاز درآوردن پرچم جمهوری اسلامی ایران در تمام مدارس.

مفاهیمی که متن هدف‌های عملیاتی و راهکارها را تشکیل داده‌اند و ما تنها یک هدف عملیاتی و راهکارهای وابسته به آن هدف را ارائه کرده‌ایم، درواقع داده‌های کیفی این بخش مطالعه هستند. علت اینکه تحلیل و تفسیر اولین هدف را نمونه قرار دادیم این بود که، ضمن اولین بودن و بجا در جایگاه اولین. قرار گرفتن^۱ دارای ابعاد متنوعی است و می‌تواند مصداق و تبیین‌کننده فعالیت‌ها و عملیات گوناگون و متنوعی باشد که وزارت آموزش و پرورش می‌باید قبل از اجرای ساختار نظام آموزشی درباره همه ۲۳ هدف عملیاتی و ۱۳۰ راهکار وابسته به آنها پردازد.

بررسی هدف عملیاتی «۱- پرورش تربیت‌یافتگانی که...» که همراه خلاصه ویژگی‌های آن در بالا ارائه شد^۲ مقصدی را نشان می‌دهد که ما از هر جوان فارغ‌التحصیل انتظار داریم به آن مقصد

۱. بجا انتخاب شدن این هدف و در اولویت درجه اول قرار گرفتن آن از چندجنبه واجد اهمیت است. اول اینکه همه انواع تربیت را دربر گرفته است و از این جهت هر نوع تحولی ابتدا بایستی در متون تعلیم و تربیت رخ دهد؛ دوم طراحی، تدوین و اجرای برنامه درس ملی براساس اسناد تحول راهبردی و بازتولید برنامه‌های درسی موجود با تأکید بر پنج اصل اولین راهکار این هدف مبنای همه تغییر و تحولات در برنامه‌های درسی است که بایستی قبل از هر فعالیت دیگر به آن پرداخته می‌شد.

۲. ویژگی‌های مشروع در ذیل هدف عملیاتی و ویژگی‌های جامع محصول مورد نظر در نظام تعلیم و تربیت اسلامی در محتوای نخستین هدف کلان این سند آمده است.

برسد. به عبارت دیگر آموزش و پرورش باید همه امکانات و توانایی‌های خود (زیرنظام‌ها) شامل: واحد آموزشی با استانداردهای مورد نظر سند تحول، رهبری و مدیریت با صلاحیت‌های حرفه‌ای لازم، معلم با صلاحیت‌های حرفه‌ای مورد نیاز، برنامه درسی هر درس در هر پایه از هر دوره مبتنی بر چارچوب برنامه درسی دوره و این چارچوب مبتنی بر برنامه درسی ملی تصویب شده در مرجع صلاحیتدار، امکانات اداری، وسایل و تجهیزات آموزشی و تربیتی و فناوری‌های مورد نیاز، برنامه‌ریزی آموزشی پویا، منابع مالی، عوامل انسانی با شایستگی‌های مورد انتظار، امکانات کالبدی مورد نیاز و... در حد استانداردها و با توجه به شاخص‌ها یا جهت‌گیری‌هایی که سند تحول به آن اشاره کرده است؛ فراهم نماید تا بتوان محصول مناسب نظام تعلیم و تربیت اسلامی که در نخستین هدف کلان سند تحول شرح داده شده را تربیت کرد.

تربیت مورد نظر در هدف عملیاتی ۱، همه انواع تربیت، اعم از تربیت دینی و اخلاقی، تربیت اجتماعی و سیاسی، تربیت زیستی و بدنی، تربیت زیباشناختی و هنری، تربیت اقتصادی و حرفه‌ای و تربیت علمی و فناورانه را دربرمی‌گیرد.

برای دستیابی به هدف عملیاتی نخست هفت راهکار پیش‌بینی شده است که مهمترین آن: «راهکار ۱/۱- طراحی، تدوین و اجرای برنامه درسی ملی براساس اسناد تحول راهبردی و بازتولید برنامه‌های درسی موجود با تأکید بر پنج اصل اساسی» است؛ که این پنج اصل در بالا ذکر شده است.

وقتی آموزش و پرورش اعلام می‌کند که ۲۹۰ اقدام برای تحول بنیادین آموزش و پرورش انجام داده است؛ اولین انتظار این است که اولین راهکار سند تحول یعنی «راهکار ۱/۱» جامه عمل پوشیده باشد. ولی بررسی و به تصویب رساندن «برنامه درسی ملی» با گذشت حدود دو سال از زمان انتشار چهارمین ویرایش، هنوز تحقق نیافته است؛ بنابراین بازتولید برنامه‌های درسی موجود که در ادامه راهکار ۱/۱ آمده است و نیز رعایت اصول پنج‌گانه ذیل آن (اعم از: متناسب‌سازی حجم و محتوای کتب درسی و ساعات و روزهای آموزشی با توانمندی‌ها و ویژگی‌های دانش‌آموزان، حاکمیت رویکرد فرهنگی - تربیتی در...، بهره‌مندی فزون‌تر از روش‌های فعال، خلاق و تعالی‌بخش، بهره‌گیری از تجهیزات و فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی، توجه بیشتر به تفاوت‌های فردی به‌ویژه هویت جنسیتی دانش‌آموزان و...) همه و همه معطوف به «برنامه درسی ملی» است.

با توجه به اینکه محتوای آموزشی کتاب‌های درسی دوره ۶ ساله ابتدایی باید براساس چارچوب برنامه درسی این دوره و برنامه‌های درسی هر ماده درسی تهیه و تدوین شود و هیچیک از این برنامه‌ها و برنامه درسی ملی که محور تهیه سایر برنامه‌هاست آماده و در شورای عالی آموزش و پرورش تصویب نشده است، اکنون این سؤال اساسی مطرح است که آموزش و پرورش

محتوای آموزشی کتاب‌های درسی نظام جدید را برچه اساسی تألیف و چاپ کرده است؟! بدون تردید وقتی قرار باشد در برنامه‌های درسی تحول رخ دهد باید اصول علمی در فرآیند تولید این برنامه‌ها با دقت و حوصله بیشتری انجام شود، بنابراین ضروری است ضمن رعایت مقررات و ضوابط شورای عالی آموزش و پرورش در زمینه فرآیندهای علمی برنامه‌های درسی، به آنچه در سند تحول آمده نیز وفادار بمانیم و تمهیدات لازم باید قبل از اجرای نظام جدید در مدارس انجام دهیم را فراهم کنیم از جمله جامه عمل پوشاندن به تأکیدات پنج‌گانه مندرج در ذیل راهکار ۱/۱:

۱. براساس آنچه در بند «الف» ذیل راهکار ۱/۱ آمده است، لازم است قبل از هرچیز توانمندی‌ها و ویژگی‌های دانش‌آموزان در سنین گوناگون تحصیل (از ۶ ساله‌ها تا ۱۷ ساله‌ها) به تفکیک هر سن از طریق تحقیقات علمی مورد سنجش قرار گیرد. یا اگر قبلاً مورد سنجش قرار گرفته است، بررسی شود که آیا می‌توان از نتایج آن در این زمینه استفاده کرد؟

تنها تحقیق در این زمینه توسط مرحومه دادستان، پریخ (برای دوره ابتدایی در سال ۱۳۷۶ و برای دوره راهنمایی در سال ۱۳۸۰) به سفارش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی انجام شده است.^{۲۱}

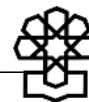
هرچند برنامه‌های درسی طی ۱۵ سال گذشته تغییراتی داشته ولی با توجه به اینکه براساس مفاد سند تحول و به‌ویژه آنچه تحت عنوان «بازتولید برنامه‌های درسی موجود» در بند ۱/۱ تکلیف شده است، قرار نیست به برنامه‌های درسی قبلی اکتفا شود، البته لازم است در زمینه احتمال به‌کارگیری نتایج این دو تحقیق در برنامه‌های موجود بررسی‌های لازم به‌عمل آید با این حال اگر قرار باشد آن نتایج پذیرفته شود، باید طرح و برنامه براساس یافته‌ها و نتایج آن تحقیق تهیه شود. در غیر این صورت وزارت آموزش و پرورش یا همان سازمان باید تحقیقات جدیدی انجام دهد و توانایی‌های ذهنی و ویژگی‌های کودکان و نوجوانان را در پایه‌های ۱۲گانه تحصیل بسنجد و براساس نتایج آن، به بند «الف» بپردازد.

۲. براساس آنچه در بند «ب» ذیل راهکار ۱/۱ آمده است، لازم است ابتدا مطالعه در زمینه انواع رویکردها در تولید محتوا با تأکید بر رویکرد فرهنگی - تربیتی انجام شود یا اگر در این باره مطالعه‌ای انجام شده و نتایج آن کفایت لازم را دارد شرایط کاربست آن فراهم شود.

۳. درباره «بهره‌مندی فزون‌تر از روش‌های فعال، خلاق و تعالی‌بخش» که در بند «ج» راهکار ۱/۱ آمده، از کدام الگوها استفاده شده است؟ آیا مرجعی تحقق این تأکید را در برنامه درسی ملی و

۱. پریخ دادستان، ۱۳۷۶.

۲. پریخ دادستان، ۱۳۸۰.

به دنبال آن در بازتولید برنامه‌های درسی نظام جدید کنترل و ارزیابی کرده است؟

۴. ممکن است درخصوص بند «د» راهکار ۱/۱: «بهره‌گیری از تجهیزات و فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی در راستای اهداف» فوری به کامپیوترها و مدارس به‌اصطلاح هوشمند اشاره شود ولی ضمن اینکه لازم است به استفاده بهینه از کامپیوتر در جریان یاددهی - یادگیری دانش‌آموزان سامان لازم داده شود، اولاً منظور از فناوری‌های آموزشی تنها فناوری اطلاعات نیست، ثانیاً وزارت آموزش و پرورش در تأمین تجهیزات ساده درس جدید «کار و فناوری» ناکام مانده و این درس درحالی که تنوع زیادی در رشته‌ها و حرف‌گوناگون دارد و به تجهیزات ساده در سطح انبوه نیاز دارد ولی به‌خاطر عدم توانایی در تأمین تجهیزات فنی و حرفه‌ای عملاً اکثر کتاب‌های تألیف شده در این زمینه بلااستفاده خواهد ماند. علاوه‌بر این باید برای تجهیز هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای که از فقر تجهیزات و یا وجود تجهیزات فرسوده رنج می‌برند و فرصت استفاده از امکانات آموزشکده‌ها را نیز (با اشتباه در واگذاری آن سرمایه غنی انسانی و کالبدی به وزارت علوم) از دست داده‌اند؛ باید از هم‌اکنون برنامه‌ریزی لازم انجام گیرد و در بودجه‌های سالیانه منظور گردد.

۵. درخصوص «توجه به تفاوت‌های گوناگون دانش‌آموزان» که در بند «ه» ذیل راهکار ۱/۱ آمده است، از آنجا که این تفاوت‌ها علاوه‌بر تفاوت‌های فردی، جنسیت و منطقه (شهری و روستایی) را نیز در برمی‌گیرد و قرار است در برنامه‌های قبلی تحول رخ دهد، بنابراین باید سازوکاری در جهت کنترل و ارزیابی لحاظ شدن این راهبرد در برنامه‌های درسی نیز تهیه شود.

آنچه در تحلیل و تفسیر تنها یک هدف عملیاتی و ۷ راهکار وابسته به آن ارائه شد، باید برای ۲۲ هدف عملیاتی و ۱۲۴ راهکار وابسته به آن انجام شود تا مشخص گردد که از کدام مطالعات انجام شده باید سود جست. کدام طرح‌های مطالعاتی باید در اسرع وقت انجام شود. برای کدام راهکار باید نظامنامه، کدام سازوکار، کدام برنامه عمل (نقشه راه)، کدام طرح اجرایی، کدام موارد به تجهیزات جدید نیاز است، کدام موارد به برنامه‌ریزی آموزش نیروی انسانی نیاز دارد، کدام موارد به پیش‌بینی فعالیت عمرانی نیاز دارد، کدام موارد به همکاری دستگاه‌های دیگر نیاز دارد، کدام موارد به قانون مصوب مجلس نیاز دارد و کدام موارد باید با همفکری و کار گروهی مجریان چاره‌اندیشی شود؛ و همه این موارد می‌باید قبل از اجرای ساختار نظام جدید در مدارس تحقق یابد.

۵. نقد اجرای نامناسب سند تحول

ماهیت تغییرات پارادایماتیک ایجاب می‌کند که از هرگونه شتاب پرهیز شود، زیرا برای زایل کردن فرهنگ غرب از اذهان و جایگزین کردن و نهادینه شدن فرهنگ ناب اسلامی به‌کار عمیق و باکیفیت نیاز داریم و تحقق این امور با ریل‌گذاری جلوی قطار درحال حرکت امکان‌پذیر نیست. لازم است با بررسی‌های همه‌جانبه در مفاهیم فلسفی و ارزشی اسناد بالادستی و تفکر خلاق برنامه‌های جدید را تولید کرد، و با مذاقه کافی به اصلاح برنامه‌ها و محتوای آموزشی و روش‌های رهبری و مدیریت آموزشی، روش‌های یاددهی - یادگیری، روش‌های تأمین و تربیت نیروی انسانی و... دست یازید.

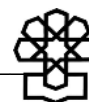
با اینکه سند تحول به شکل منظم و ترتیب و توالی علمی و محتوایی نظام‌مند تدوین شده است ولی بدون رعایت ترتیب و توالی محتوا به مرحله اجرا گذاشته شده است و در عمل موارد بسیاری از نقض قوانین، مقررات و ضوابط، شتاب غیرموجه در اجرا به‌شرح زیر مشاهده شده است:

۵-۱. همه دست‌اندرکاران آموزش و پرورش کشور واقفند که این روزها وزارت آموزش و پرورش با شتاب از برنامه‌ریزی آموزشی و درسی پایه‌های سوم و چهارم و پنجم ناگهان عبور کرده و به پایه ششم جهش نموده و قبل از آماده‌سازی و تصویب برنامه درسی ملی و تهیه چارچوب برنامه درسی دوره ۶ ساله ابتدایی و بدون توجه به ارتباط محتوای آموزشی پایه‌های ۶ گانه دوره ابتدایی، کتاب‌های درسی را به فوریت تألیف کرده و سرنوشت بیش از چهار میلیون کودک (در پایه‌های اول، دوم و ششم دبستان) را به خطر انداخته است.

۵-۲. در تابستان سال ۱۳۸۹ وزیر آموزش و پرورش دستور شفاهی حذف فیزیکی تابلوی دوره پیش‌دانشگاهی از نظام آموزشی قانونی موجود (که هیچ مرجع قانونی در آن زمان چنین حکمی را به آموزش و پرورش ابلاغ نکرده) صادر می‌کند. این دستور حدود ۲۰ ماه قبل از ابلاغ رسمی سند تحول برای اجرا (موضوع نامه شماره ۱۴۲۷۴ / ۹۰ / دش مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۱)، صادر شده است.

۵-۳. در همان زمان (تابستان ۱۳۸۹) دستور شفاهی تألیف کتاب‌های درسی پایه اول ابتدایی در نظام جدید صادر شده است، در حالی که شورای عالی انقلاب فرهنگی مراسم رونمایی سند تحول را حدود ۱۸ ماه بعد از آن (در تاریخ ۱۳۹۰/۹/۲۲) برگزار کرده و برنامه درسی ملی و راهنمای برنامه ۶ ساله دوره ابتدایی که باید برنامه پایه اول براساس آن تهیه شود، هنوز آماده و تصویب نشده است؟

۵-۴. در پاسخ انتقادات بالا گفته شده: «شش‌ساله شدن ابتدایی در سال ۱۳۶۸ در شورای عالی

انقلاب فرهنگی مصوب شده و در سال ۸۸ ماده واحدی به شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر اینکه پیش‌دانشگاهی قابلیت استفاده در نظام آموزشی را ندارد عنوان شد که در این شورا به تصویب رسید».

۵-۵. مطمئناً شورای انقلاب فرهنگی دلایلی داشته که برخی مصوبات خود را با گذشت حدود ۲۳ سال برای اجرا ابلاغ نکرده است. بدون تردید اگر آموزش و پرورش قبل از ابلاغ رسمی سند تحول، ابلاغ رسمی مصوبه شورای انقلاب فرهنگی را در مورد نظام (۳-۳-۶) و حذف دوره پیش‌دانشگاهی داشته است، چرا دستور حذف فیزیکی تابلو دوره پیش‌دانشگاهی و تألیف کتاب پایه اول دبستان در نظام جدید (دوره ۶ ساله ابتدایی) را در سال ۱۳۸۹ شفاهی صادر کرده است؟

۵-۶. به‌رغم آنکه پژوهشگران، مدیران، کارشناسان و مؤلفان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با ذکر دلایل علمی تألیف کتاب‌های درسی را بدون تهیه برنامه درسی اشتباه اعلام می‌کنند (و دستیابی به محتوای آموزشی را موقوف به تصویب سند تحول، برنامه درسی ملی، چارچوب برنامه درسی دوره شش‌ساله ابتدایی و برنامه درسی در هر یک از مواد درسی پایه‌های شش‌گانه می‌نمایند) ولی کتاب‌های جدید پایه اول به سرعت آماده شده است. درحالی‌که هیچ‌یک از آن اسناد کامل نشده و به تصویب نرسیده بود. در نتیجه کارشناسان و مؤلفان مجبور شدند سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۹۱ کتاب‌های درسی ضعیفی را تدوین کنند.

۵-۷. از حدود یک سال قبل از تصویب سند تحول (در شورای عالی انقلاب فرهنگی)، در جلسات و همایش‌های گوناگون دستور تدارک اجرای ساختار نظام جدید آموزشی برای مدیران کل آموزش و پرورش استان‌ها صادر شده بود.

۵-۸. ۹۹ راهکار سند تحول که پیش‌نیاز بازنگری و اصلاح ساختار است رها شده و به ساختار نظام آموزشی که جزو راهکارهای پایانی سند تحول محسوب می‌شود (راهکار ۱۱۲) از ۱۳۱ راهکار) پرداخته شده؛ درحالی‌که راهکارهای قبل از آن می‌باید به تهیه برنامه‌های عمل و برنامه‌ریزی زیرنظام‌ها اختصاص یابد و تمهید این مقدمات حداقل به دو سال زمان نیاز دارد.

۵-۹. به بهانه وجه غالب سیاسی بودن سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش، تصمیم‌گیری درباره یک بند از صدها بند آن سند (تغییر نظام آموزشی) که تصمیم‌گیری درباره آن به عهده مجلس بوده، بدون تأیید مجلس (حداقل درباره زمان و چگونگی مراحل اجرای آن) و بدون توجه به رهنمود مقام معظم رهبری مبنی بر برنامه‌ریزی دقیق و تهیه نقشه راه و عمل به آن، از مدت‌ها قبل ساختار نظام جدید و تشکیل پایه ششم از مهرماه امسال، تبلیغ شد.

۵-۱۰. در مورد هیچ‌یک از مطالبات و انتظارات مقام معظم رهبری و مردم نسبت به معیارهای ارزشی و تغییرات واقعاً تحولی مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی که در مفاد سند تحول آمده

است، اقدام بایسته انجام نشده است.

۵-۱۱. در دنیا حتی برای تغییرات محتوایی معمولی (غیربنیادی)، آموزش و پرورش کشوری را نخواهند یافت که بدون تهیه برنامه درسی یک دوره شش‌ساله و بدون تغییرات مورد نظر در پایه‌های میانی یک دوره (پایه‌های ۳ و ۴ و ۵)، ناگهان و شتابزده برنامه ناقصی از پایه ششم! بدون ارتباط عمودی محتوای آموزشی با پایه‌های قبل و بعد آن تهیه و تصویب کند و براساس آن، از کارشناسان و مؤلفان خود بخواهد اقدام به تألیف کتاب درسی پایه ششم نمایند و کودکان خود را اینگونه در بوته آزمایش قرار دهد.

۵-۱۲. حذف مرحله آزمایشی از نظام برنامه‌ریزی درسی (که مهمترین ابزار اصلاح برنامه و محتوای آموزشی و رفع اشتباهات و نواقص است و در سالیان طولانی در کشور اجرا شده است) با توجه به اینکه هر سال قرار است دویپایه تحت پوشش قرار گیرد، به حدود ۹ میلیون دانش‌آموز خسارت وارد خواهد شد.

۵-۱۳. وزارت آموزش و پرورش از مفهوم تحول برداشت قالبی دارد و تحول را تنها در انتقال یک عدد از دوره پیش‌دانشگاهی به دوره ابتدایی تلقی کرده است؛ نظام آموزشی (۴-۳-۵) کنونی را همچون موجود نامناسبی تلقی کرده که باید نابود شود و (۳-۳-۶) را نظام آموزشی معرفی کرده که به ذات نیکوکار است و باید هرچه زودتر جایگزین شود؛ هرچند که در ابتدای سند تحول، از مقام معظم رهبری نقل شده است در پشت این کلمه (تحول)، یک دنیا کار نهفته است، اما اقدام بایسته تحولی در راستای چشم‌انداز و اهداف و راهبردهای کلان و تحقق عملی ۲۲ هدف عملیاتی سند تحول انجام نداده و اقدامات اجرایی و روتین را (مشابه آنچه آموزش و پرورش در سنوات گذشته به‌طور معمول و بعضاً با کیفیت بهتر انجام می‌داده) در قالب ۲۹۰ اقدام تحولی!! معرفی کرده است، که تنها ۶ مورد (۲ درصد) آن ۲۹۰ اقدام مرتبط با بخشی از راهکار مندرج در سند تحول بوده که پس از ابلاغ رسمی سند تحول انجام گرفته است.

۵-۱۴. در پاسخ به این سؤال که: این تصمیم شتابزده آموزش و پرورش سبب کدام مشکلات و ناهنجاری‌های غیرقابل جبران در فضای تعلیم و تربیت کشور شده است؟ می‌توان گفت:

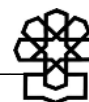
۵-۱۴-۱. خالی ماندن بیش از ۴۰ هزار کلاس درس در دوره راهنمایی.

۵-۱۴-۲. بیکار شدن بیش از ۵۰ هزار دبیر دوره راهنمایی.

۵-۱۴-۳. اعلام نیاز به حدود ۶۰ هزار آموزگار پایه ششم ابتدایی.

۵-۱۴-۴. انتقال آموزگاران پایه تخصصی به پایه غیرتخصصی.

۵-۱۴-۵. تغییر استانداردهای فضای آموزشی بیش از ۵۷ هزار آموزشگاه.

- ۶-۱۴-۵. دونوبته شدن بسیاری از دبستان‌هایی که سال گذشته یکنوبته شده بودند.
- ۷-۱۴-۵. دور ریختن هرساله حدود ۱۲ میلیون جلد کتاب درسی که با محتوای آموزشی عجولانه تدوین شده و در سال بعد قابل استفاده نیست؛ درحالی که می‌توانست این کتاب‌ها تنها برای ۲ تا ۵ درصد جامعه آماری داوطلب دوره آزمایشی (یعنی ۲۴۰ هزار یا حداکثر ۶۰۰ هزار جلد) چاپ شود.
- ۸-۱۴-۵. با حذف دوره آزمایشی کتاب‌های جدید، کودکان پایه ششم دبستان به مدت ۷ سال تحت آموزش کتاب‌های درسی به اصطلاح دوره گذار (با محتوای آموزشی عجولانه تدوین شده) در آزمایشگاه آموزش و پرورش مورد آزمایش قرار می‌گیرند و بدین ترتیب سرنوشت آنان در آینده در هاله‌ای از ابهام قرار خواهد گرفت.
- ۹-۱۴-۵. مهمتر از همه با نادیده گرفتن اهداف و مأموریت‌های مندرج در اسناد تحول بنیادین آموزش و پرورش (یعنی نادیده گرفتن نیت اصلی و زیربنا و اساس تغییر و تحول) تصویر نامطلوبی در اذهان مربیان تعلیم و تربیت و آحاد ملت بجا می‌گذارد که در آینده از هر تغییر و تحولی اعلام برائت خواهند کرد.

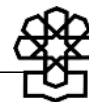
نتیجه‌گیری

۱. از آنجا که وزارت آموزش و پرورش بجای پرداختن به ریشه‌ها و برنامه‌ریزی برای تغییر و تحول در زیرنظام‌ها و طراحی سازوکارهای مربوط به راهکارهای سند تحول براساس اسناد بالادستی (که از الزامات زمینه‌ساز تغییر فلسفه و مبانی غربی از بنیان آموزش و پرورش کنونی است)، تاکنون در پوسته باقی مانده و تنها به تغییرات شکلی ساختار نظام آموزشی بسنده نموده است؛ نه تنها حتی یک گام در جهت تحول آموزش و پرورش برنداشته، بلکه با تغییر سطحی و صوری در زمینه جابه‌جایی دو عدد در مراحل تحصیل سبب تثبیت بیشتر نظام وارداتی موجود گردیده و تحول در آموزش و پرورش را مخدوش کرده است.
۲. آنچه عموم متخصصان، خبرگان و کارشناسان آموزش و پرورش بر آن توافق دارند و وزارت آموزش و پرورش درحال حاضر نسبت به آن بی‌اعتناست، این است که باید تغییرات ساختاری پس از «برنامه‌ریزی دقیق و تهیه نقشه راه، طراحی و برنامه‌ریزی زیرنظام‌ها، تهیه و تدوین سازوکارها مربوط به راهکارها، اصلاح و تصویب برنامه درسی ملی، تهیه و تدوین چارچوب برنامه درسی دوره ۶ ساله ابتدایی (دو دوره سه‌ساله) براساس برنامه درسی ملی، تهیه و تدوین چارچوب برنامه درسی ۳ ساله اول متوسطه براساس برنامه درسی ملی و باتوجه به برنامه درسی دوره ۶ ساله

ابتدایی، تهیه و تدوین راهنمای برنامه درسی دوره ۳ ساله دوم متوسطه در راستای برنامه درسی دوره ۳ ساله اول متوسطه و تولید محتوای آموزشی براساس برنامه‌های درسی» به مرحله اجرا گذاشته شود.

۳. اقدامات شتابزده، نشان می‌دهد که نتوانسته‌اند از توانایی‌ها و مهارت‌های پژوهشگران و متخصصانی که تولیدکننده چهار سند ملی آموزش و پرورش بودند و یا از تخصص افرادی هم‌تراز آنان در اجرایی کردن مفاهیم سند تحول استفاده کند و چون تاکنون افراد دست‌اندرکار کنونی نتوانسته‌اند برنامه‌ها و سازوکارهای زیرنظام‌های سند تحول را طراحی و تدوین نمایند؛ برای انجام این مهم به افراد متخصص و زمان بیشتر نیاز دارند، ضمن اینکه پُرش از پایه اول به پایه ششم مزید بر همه دشواری‌ها شده است. بنابراین انتظار می‌رود اجرای تغییرات ساختاری سریعاً متوقف شود و پس از تأمین شرایط تحول به صورت پایه به پایه از اول ابتدایی و به مرور انجام شود تا از خسارت بیشتر جلوگیری شود.

۴. بنابراین چه گفته شد، ملاحظه می‌شود تا انجام اصلاحات در ساختار دوره‌های آموزشی و اجرای آن، راه درازی در پیش داریم و بهتر است با صبر و تحمل و دقت و درایت و تدبیری که ماهیت نظام‌های تعلیم و تربیت ایجاب می‌کند و مهمتر از آن مذاقه‌ای که در تحول بنیادین چنین نظامی مورد نیاز است؛ حرکت متعادل، تدریجی و تکاملی را در این مهم بجای شتاب غیرموجه، جایگزین نماییم.

پیشنهاد نهایی

با توجه به دیدگاه‌های کارشناسی مندرج در جدول فرآیند زمانی اجرای برنامه درسی ملی ارائه شده از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی^۱ و نیز بررسی‌های به‌عمل آمده از طریق این مطالعه در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ لازم است قبل از اجرای شکلی ساختار جدید نظام آموزشی^۲، برنامه درسی ملی، چارچوب برنامه‌های درسی چهار دوره تحصیلی (۳-۳-۳-۳)، برنامه‌های عمل، طراحی سازوکارها و زیرنظام‌ها براساس راهکارها و هدف‌های عملیاتی سند تحول که پیشنهاد اجرای ساختار دوره‌های تحصیلی است تهیه و تدوین شود. در این راستا مقام معظم رهبری بر الزام راهبرد «برنامه‌ریزی دقیق و تهیه نقشه راه تحول» در اجرای سند تحول تأکید فرموده‌اند،^۳ که تحقق همه آنها حداقل به دو سال زمان نیاز دارد. علاوه بر این چون بررسی و تصویب سند برنامه درسی ملی به مدت دو سال به تأخیر افتاده است (قرار بود سال ۱۳۸۹ تصویب شود ولی تاکنون تصویب نشده است). از طرفی باتوجه به اینکه پیشنهاد کارشناسی آن سازمان، با نتایج این مطالعه همخوانی دارد، بنابراین ضروری است که اجرای آزمایشی پایه اول دبستان با توجه به تأخیر دوساله در تصویب سند برنامه درسی ملی تا سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ به تعویق بیافتد. بدیهی است طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۲ و ۱۳۹۲-۱۳۹۳ ساختار موجود (۱-۳-۳-۵) به قوت خود باقی خواهد بود.

۱. پیوست.

۲ که با شتاب‌زدگی غیرقابل توجیهی توسط وزارت آموزش و پرورش، مهرماه امسال در نظر گرفته شده است.

۳. مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳/۱۲/۱۳۹۱ در اجتماع معلمان نمونه کشور فرمودند: «لازمه اجرای سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش، برنامه‌ریزی دقیق و تهیه نقشه راه و عمل به آن، تا رسیدن به اهداف تعیین شده است».

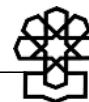
پیوست

براساس این فرآیند زمانی، در صورت تصویب برنامه درسی ملی در سال ۱۳۸۹ قرار بود پایه اول در سال ۱۳۹۱-۱۳۹۲ در سطح ۵ درصد اجرا شود و چون تصویب برنامه درسی به مدت دو سال به تأخیر افتاد لذا پایه اول سال ۱۳۹۳-۱۳۹۴ و پایه ششم باید سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به طور آزمایشی در سطح ۵ درصد اجرا شود

(ارقام به درصد)

مرحله اجرا	سال تحصیلی	۱۳۹۱-۱۳۹۲	۱۳۹۲-۱۳۹۳	۱۳۹۳-۱۳۹۴	۱۳۹۴-۱۳۹۵	۱۳۹۵-۱۳۹۶	۱۳۹۶-۱۳۹۷	۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۳۹۸-۱۳۹۹	۱۳۹۹-۱۴۰۰
مرحله ۱	پیش دبستان	۵	۳۰	اجرای سراسری						
مرحله ۲	پایه های اول تا سوم دوره ابتدایی	۱	۵	۳۰	اجرای سراسری					
		۲		۵	۳۰	اجرای سراسری				
		۳			۵	۳۰	اجرای سراسری			
	دوره اول متوسطه	۱	۵	۳۰	اجرای سراسری					
		۲			۵	۳۰	اجرای سراسری			
		۳				۵	۳۰	اجرای سراسری		
مرحله ۳	پایه های چهارم تا ششم دوره ابتدایی	۴				۵	۳۰	اجرای سراسری		
		۵					۵	۳۰	اجرای سراسری	
		۶						۵	۳۰	اجرای سراسری
	دوره دوم متوسطه	۱					۵	۳۰	اجرای سراسری	
		۲						۵	۳۰	اجرای سراسری
		۳							۵	۳۰

مأخذ: سند برنامه درسی ملی، ویراست چهارم، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، بهمن ماه ۱۳۸۹.

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم.
۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری: <http://www.leader.ir>
۳. دادستان، پریخ. بررسی توان ذهنی و درک مفاهیم دانش‌آموزان دوره ابتدایی به‌منظور تعیین استانداردهای آموزشی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۳ جلد، ۱۳۷۶.
۴. دادستان، پریخ. بررسی توان ذهنی و درک مفاهیم دانش‌آموزان دوره راهنمایی به‌منظور تعیین استانداردهای آموزشی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۲ جلد، ۱۳۸۰.
۵. ۲۹۰ اقدام برای تحول بنیادین در وزارت آموزش و پرورش، روابط عمومی وزارت آموزش و پرورش، فروردین ۱۳۹۱.
۶. سرمد، زهره و عباس بازرگان، حجازی، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۸۵.
۷. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، کار مشترک شورای عالی آموزش و پرورش، شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت آموزش و پرورش، آذرماه ۱۳۹۰.
۸. مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران، کار مشترک شورای عالی آموزش و پرورش، شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت آموزش و پرورش، آذرماه ۱۳۹۰.
۹. نقشه راه نظام برنامه‌ریزی درسی در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۷۹.
۱۰. هفته‌نامه نگاه، روابط عمومی وزارت آموزش و پرورش، نشریات تیرماه ۱۳۹۱.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۵۲۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی تحلیلی چالش‌های اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

نام دفتر: مطالعات اجتماعی

تهیه و تدوین: احمد حج‌فروش

ناظر علمی: علی اخوان‌بهبهانی

همکار: حسین اسماعیل‌زاده

مناقضی: کمیسیون آموزش و تحقیقات

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۵/۲۴